

פרקים ממדרש תהלים כת"י

מאה

מנחם ארצט

מדרש תהלים נתפרסם באחרונה ע"י שלמה בובר (לבוב חרנ"א) ע"פ שמנה כתב"י. בכ"ז ואעפ"י כן חשוב לנו כל כת"י תרש בין מבחינת השינויים ובין מבחינת האישור של גירסאות מקודיות וקשות. הקטעים שלפנינו שהרב שאול ליברמן העמירן לרשותו נכתבו כנראה באמצע המאה הרביעית לאלף הששי באתח ממדינות צפון אפריקא ולפי רעתו של מר משה לוצקי). בכת"י זה נמצאות גירסאות שאינן בשום כת"י אחר. עיין להלן פרק ע"ח הע' 111, שם הע' 124, שם הע' 144, שם הע' 149 ועוד.

כתוב הכת"י הוא מלא אפילו בהעתקות מן המקרא והוא מרבה להשתמש ביודים (במקום חזיק, צידה וסניל) ובאלפים כאמות הקריאה.

ברכה לעצמה קובעים הגליונות של המגיה במדרש תהלים ד"ו ש'ו שנמצא בספריתו של הרב שאול ליברמן (ראה מאמרו, על שני כתבי יד בקרית ספר שנה י"ג ספר א'). המגיה השתמש בכמה כת"י, וביניהם לכל הפחות אחר שנאבר מאתנו, שהרי הוא מביא כמה גירסאות מתוקנות שאינן נמצאות בשום מקום אחר. עיין, לדוגמא להלן פע"ט הערה 6 ועוד.

בהערות הבאתי שנויי נוסחאות של המגיה וגם השויתי את נוסח הכת"י שלפנינו עם הנוסחאות שנמצאות בדפוס קושטא ודפוס וויניציא ובמכירי. כל ההערות בסוגרים מרובעים הן של העורך, הרב שאול ליברמן, שהואיל בטובו להכניסן לתוך הערותי, לפי בקשתו.

דאשי תיבות וקיצורים

ב' - הוצאת בובר.	ד"ק - דפוס קושטא.
ב"ד - בראשית דבה.	ד"ב - דפוסים ובובר.
במ"ד - במדרש דבה.	ד"ד - דברים דבה.
ג' - המגיה במדרש תהלים ד"ו (ראה לעיל במבוא).	ה' הע' - הערה.
ד' - דפוסים (קושטא, וויניציאה).	יל' - ילקוט שמעוני.
ד"ו - דפוס וויניציאה.	מכ' - ילקוט המכירי.
	עה"ש - ערוך השלם.

טט

מוזמר ע"ד

[אין לנו נביא שיריענו] כלום שישב נפשתינו אלא הכל סתום בפנינו ש"נ
סתום הרברים (הניאל יב ר) אם אין אתה עושה בשבילנו עשה בשביל שמך הגדול
והקרוש שמחחרף ושמתאנף בעולם ש"נ ער מתי אלהים יחרף צר [ינאץ אויב
שמך לנצח].

מוזמר ע"ה

למנצח אל תשחת מזמר לאסף זה שאמר הכתוב כי אל רחום ה' אלהיך ולא
ירפך ולא ישתיחך [ורברים ר לא] ואתפלל [אל ה'] ואומר ה' אלהים אל תשחת
עמך (שם ט כז) אמר לו הבה איני משחת ש"נ וישמע ה' אלי גם בפעם הדיא
(שם שם יט) אמ' אסף לפני הבה כשם שעשית למשה עשה לנו למנצח אל תשחת
אמר לפניו רבו של עולם לא עשית לנו נסים הודינו לך עשה לנו ושוב נורה
לך ושמך נקריב בפניו ספרו נפלאוהיך מתי אנו מספרים כי אקח מועד אני משירים
אשפות. נמוגים ארץ וכל יושביה אנכי חכתי עמוריה סלה, אני העמדת העולם
בשעה שאמרתים עשה ושמע וכן הבה אמ' לישעיה [ואשים] רברי בפיד [ישעיה
נא מן] למה לנטוע שמים וליסוד ארץ (שם) הוי אנכי חכתי עמוריה.
אמרתיה להלולים אל תהלוטי ולרשעים אל תרימו קרן אמ' ר' ברכיה בשם
ר' לוי כתי' הוי כבוד ה' לעולם (תהלים קד לא) בשעה שברא הבה את העולם
מה כתי' וירא [ה'] אלהים את כל אשר עשה (בראשית א לא) אין לשון וירא אלא

1 מ"כ: בפניו.

2 ס"כ: מוסיף: ומתהרף.

1 ב': למשה.

2 ב' ו': נוסף: רבשע.

3 מ"כ: הוי למנצח ונ'. ב': שנאמר ה' אלהים אל תשחת (ורברים ט כז) ר"ב ומ"כ נוסף:
אמר לפניו רבשע יסרני כאדם שמיסר את בנו שנאמר כי כאשר יסר איש את בנו [ה'] אלהיך
מיסרך (ורברים ח ה), ובי' חסר כלפנינו.
4 ג' נורס: אמר ר' הושעיא אמר דוד לפני הקב"ה ולא עשית וכו'. ובי' אמר ר' אושעיא
אמר אסף וכו'.

5 ג' מוסיף: נסים (כני' היל') הוי הודינו שמך אלהים וקרוב שמך בין מכה ובין סטיב
הודינו אני מודה לך, וכה בשנויים אצל ב' ויל', וחסר בר' ובמכ'.

6 ד' יל' ומכ': ושפך קרוב (ב': קרב) בפניו.

7 ב': מתי אנו מספרים בשעת הנאולה שנא' ונ'. ג' מוסיף: כשיבא אותו המועד שאמרתיה
כי למועד מועדים (הניאל ו' י"ב) אותה שעה אני משרים אשפת וכה ביל' ובכסה כ"י אצל
ב' בשנויים.

8 מ"כ: שאמרתיה ר': במה שאמרתם. ג' נורס: ארץ אמר הקב"ה אני העמדת העולם
וכו', כ': כוסן שבקס הקב"ה ליהן תורה לישראל התחיל העולם למנו ולמוט שמה חס ושלום
לא יקבלו ישראל התורה והפך העולם לחלו ובהו כיון שאמרו נעשה ונשמע נתישב העולם
על מכתו שנא' אנכי חכתי עמוריה סלה.

9 ג' מפרש: דורש מלשון לחול במחולות.

[ג] פרקים ממדרש תהלים כח"י נא

לשון שמחה שני' וראך ושמח בלבו (שמות ר' יד) כיון (שחטתים) [שחטתם] 10
 סלקתי שכינתי למרום ואני האל חי לעולם 11 ואני לא שמחתי בעולמי והרשעים
 שמחים יהי כבוד ה' לעולם (י' שמח ה') במעשיו אין כת' כאן אלא ישמח לעתיד לבוא 12
 ועדין לא שמחתי בעולמי 13 והרשעים שמחים היו אמרתי להוללים אל תהולו ורבנן
 אמר' זו [אל]י שבוע ב(ית) עמינדב שראתה חמשה שמחות 14 משה בנה 15 מלך 16
 בעלה כהן גדול אחיה נחשון נשיא ושני בניה סגני כהונה 17 פנחס בן בנה
 משוח מלחמה 18 נכנסו להקריב ונשרפו שני' וחצא אש מלפני ה' [ויקרא י ב] וכתי'
 אחרי מות שני בני אהרון (שם טז א) 19 הצדיקים לא שמחו בעולם והרשעים שמחים 20
 הוי אמרתי להולל [י]ם [אל תהלו]. אל תרימו [למרום] קרנכם תרברו בצור 21
 עתק כי לא ממוצא וממערב בשעה שראה בלשצר פס ירא די כתבא [רניאל ה ה]
 אמ' חמיה אני שמא מלכות מרדה בי והוא משלח לכל אפרכיא ולא מצא שמרדה
 בו מלכות כי לא ממוצא [וממערב] 22 אמ' לו הב'ה לכל אפרכיות 23 שלחת שמא
 אצלי שלחת אני הוא משפיל ומרים 24 שני' כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים אמרו
 מלכות נכנסת ומלכות יוצאה 25. ר"א מרבר בישראל 26 בשעה שהשפילו עצמם
 ועשו אותו מעשה ואמרו כי זה משה האיש (שמות לב א) בזה הושפלו 27 ובשעה

- 10 ר"ב ומכ': שחטא אדם וכן נ'.
- 11 ד"ב: ואני הוא אלוהו של עולם. מכ': ואני הוא אל אלוהו של עולם חי וקיים לעולם.
- 12 ב': לעולם הבא.
- 13 ועדין... בעולמי, חסר בד', ב': ואני לא שמחתי בעולמי.
- 14 וב', יל' ומכ': שהיו בידה ארבע שמחות וכה בפסיקתא דר"כ הוצאת ב' אחרי
 מות ק"ב ע"ב. בוכחים ק"ב ע"א: חמש שמחות, כלפינו.
- 15 צ"ל: יבמה, כמו בר"ב.
- 16 ג' מוסיף: סנא' ויהי בישראל מלך.
- 17 ב': אלעזר ואיחמר סגני כהונה.
- 18 חסר ביחד הנוסחאות וראה הערה 14.
- 19 ב' מוסיף: נהפכה שמחתה בו ביום לצרה, וחסר ביחד הנוסחאות.
- 20 יל': ישראל לא שמחו בעולמי שמח ישראל לכך בעושי אין כתיב כאן אלא ישמח ישראל
 שעתידין ישראל לשמח בהקב"ה לכך נאמר אמרתי וכו'.
- 21 בד' ובפסוק: בצואר. אבל השבעים קראו כנראה: בצור, ועין גם כח"י. אבל אפשר
 שהסופר הושפע מן הכתיב הארמי.
- 22 ב' וביל' מובא הסאמר הבא בשם ר' שמואל בר נחמני א"ר יוחנן.
- 23 ג' ויל': לכל אפרכיה ואפרכיה.
- 24 ב': אני משפיל אותך כי אני משפיל ומרים.
- 25 חסר בד', והיל' מוסיף: אסר ר' לוי מלכות משפיל ומלכות מרים מלכות יוצאה ומלכות
 נכנסת. ג' מכיא נירסא קעין זו סתמא: מלכות משפיל ומלכות מרים נכנסה מלכות ויוצאה מלכות.
 ב: אסר ר' ברביה בשם ר' לוי מלכות זו משפיל ומלכות זו מרים נכנסו מלכות יין ופרס יוצאה
 מלכות בבל.
- 26 ד"ב: ד"א זה ישפיל (בב' נוסף: זה ירים) סדרב בישראל וכו'.
- 27 כ"ה גם בד' ובמכ' ותצא גם בפסיקתא דר"כ הוצאת ב' י"א ע"א. ג' ששמיט: כי זה
 משה האיש וגו' וגורס במקומו: ואמרו אלה אלהיך ישראל הושפלו. בב' חסרות המלים
 כהן הושפלו.

[ד]

ארצט

נב

שאמר להם הבה²⁸ זה יתנו כל העובד על הפקודים (שם ל' ג) נתרמטו בזה, הוי זה ישפיל חה ירים.²⁹

[1] כי כוס ביד ה' יכול ריקן תל ויין חמר מלא מסך יכול קיהא³⁰ תל חמר עתיק³¹ ר' חמא ב'ר הנינא ור' יצחק בר חייא³² אמרי לעתיד לבוא אומי³³ לפדעה שנה כוסך והוא אומי' לו רבו' של עולם תהלא שתיתי כוסי בעולם הזה והוא אומר לוי³⁴ מה שתיחיה³⁵ כמין אגורה אחת היתה³⁶ ש'נ ויגר מזה אבל עכשיו אך (שמרים) [שמריה] ימצו ישתו כל דשעי ארץ³⁷ שתיח ולא מציח (שגו) [שכרו] ולא מין [נעון] ולא [מ]שכר. [ישעיה כט ט] ר' אלעזר ב'ר יוסי הגלילי אמ' הלא [הוא] כמוס עמדי (דברים לב לד) כמוס למאוסים³⁸ אמ' ר' א³⁹ באי זה כוס פסי ככוס שיבדירי לא שכלו אחר אלא דהוא שפיך כוליה כחדא קילקלתא⁴⁰ דהא דחבה מלמטה וצדה מלמעלה ש'נ כוס אוחזק (שתיח) [תשתי] העמוקה והרחבה [החוקל כנ לב]. את מוציא ארבע כוסות לטובה⁴¹ וארבעה לרעה לטובה דשנת בשמן ראשי כוסי ריה (ההלים כג ה) (ש'נ) ה' מנת חלקי וכוסי (שם טו ה). כוס ישועות אשא (שם קטו ג) הרי ארבע לטובה וכנגדן עמיד להשקות ארבע כוסות של פריעות

- 28 ג' ובעשה נותרצה להם הבה ואמר להם וכו'.
- 29 ב' מסיף כאן: ר'א זה ישפיל חה ירים מפיל משפחה זו ומרים משפחה זו. וחסר ביה הנוטחאות.
- 30 כ'ה נס כב' ג' וסכ' [ובדק בסעוה: קסיהא] ועיין כתובות ע"ה א' ובהערה ב' ס"ו י"ב.
- 31 כ'ה בר' ובסכ' ב': תל חמר שהוא חמור ועתיק.
- 32 ד': ר' יודן ור' נחמיה בר הגמא ור' יצחק בר חייא. סכ' ר' יודן ור' נחמיה בר' יצחק בר' גמא ור' חייא. יל' רבי יודן ורבי חמא בר הנינא ורבי יצחק. ב': ר' יודן ור' חמא ור' יצחק בר' חייא.
- 33 כ'ה נס בר', סכ': אומרים. יל' ג': הקב'ה אומר לפדעה.
- 34 כ'ה נס בסכ' וביל', ד': והן אוסר' לו. ו: והקב'ה אומר לו.
- 35 ב': מה שאתה שתיח. יל' ג': מה שתיח. וחסר בסכ'.
- 36 כ'ה בר' ובסכ'. יל' וב': כמין אורא אחת וכן ג' והוא מביא נס נא': בין סורה אחת (במדרש תנאים (הופמן) עמ' 200: ויגר מזה, הא לא שחו מסנו אלא טיפה אחת בלבד.
- 37 ג' מסיף: רבי יצחק אסר.
- 38 נוסח הפסוק משובש בכל הנוטחאות.
- 39 כ'ה בר' ובסכ'. בבי': הלא הוא כמוס עמדי למאוסים. ג': כוס כמוס למאוסים. ובמדרש תנאים תל' עמ' 200: מני אחת אומ' הלעין היה לשון נוטריקון הוא. כוס ע' פוס ל מ א ו ס י ס . אלו שטאטו בדבדי הודה.
- 40 צ"ל: אחא.
- 41 ד' וסכ': ככוס שיבדיר. ב': זה כוס שיבדיר.
- 42 כ'ה בסכ' ובד'. ב': לא שכלו אחר דהוא שפיך כוליה כחדא. אלא היך חדא קילקלתא.
- וע"פ ג' יש לנרס: לא שכלו אחר (מביא נרסא זו בשם הפסיקתא) אלא דהוא שפיך כוליה כחדא כחדא קילקלתא (מביא נס נא': קרישאת) שתיח וכו'.
- 43 בר'ב כוס ישועות שני' וכו'. וכן סכ' בשניי'ם. יל': כוס ישועה אשא אין כתיב כאן בלשן ישועות שתי ישועות. הרי ארבע לטובה (וכ'ה בב'ד פרק פ"ח ס"ה) ג': ב' לטובה דשנת בשמן ונו' ה' מנת חלקי ונו' כוס ישועות. הרי כאן שני' הרי ארבע כוסות לטובה. ובשם הפסיקא מביא ס"א: הרי ארבע כוסות של נחמה שעתיד הקב"ה להשקות את ישראל לעמיד לבוא, וכ'ה בב'.

[ה]

פרקים ממדרש תהלים כח"י

נג

לאומות העולם לעתיד לבא⁴⁴ ואחר כך וכל קרני רשעים אנריע⁴⁵. תרוממנה קרנות צדיק. עשר קרנות הן שנתן ה' לישראל קרן אברהם ש'נ אשירה נא לידידי בקרן בן ששן (ישעיה ה א) קרן יצחק⁴⁶ ש'נ ודגה איל אחר נאחו בסבך בקרניו (בראשית כב ג) וקרנו של משה⁴⁷ ש'נ כי קרן עזר פניו (שמות לד כט) קרן נביאות⁴⁸ ותתפלל חנה [אל ה'] רמה קרני [כה'] (ש"א ב א) וקרנים של תורה⁴⁹ ש'נ וקרנים מידו לו וקרנה של כהונה של קרנו תרום בכבוד (תהלים קיב ט) וקרן של לוויה⁵⁰ ש'נ כל אלה בנים להימן [ונג'] להרים קרן ודג'א כה ה) וקרן של ירושלים ש'נ [ו] וקרני ראימים עניתי (תהלים כב כב) וקרן של מלך המשיח ש'נ וירם קרן משיחו (ש"א ב י) וכן הוא אומ' שם אצמיה קרן לדוד (תהלים קלב ז) ו' כיון שחטאו ישראל ניטלו מהם וניתנו לאומות העולם ש'נ וקרניו (עשה) [עשר] לה (דניאל ז ז) שנמשלו אומות העולם כחיות הללו וכל זמן שקרני אומות העולם קיימות⁵¹ קרני ישראל גדועים ש'נ נדע בחרי אף כל קרן ישראל (איכה ב ג) ולכשן ירד קרנותיהן של ישראל לעתיד לבוא במהרה בימינו קרנותיהן של אומות העולם גדועות⁵² ומרוממות קרנן של ישראל ש'נ כל קרני רשעים אנריע מיד תרוממנה קרנות צדיק קרנות שרע צדיקו של עולם.

מומר ע"ו

נדע ביהודה אלהים זה שאמר הכתוב אפרים לשמה תהיה ביום תוכיחה (הורדתי נאמנה) בשבטי ישראל הורעת נג' נאמנה (הושע ה ט) בשעה שגלו עשרת השבטים ושבט יהודה ובנימין לא גלו התחילו אומות העולם אומ' אין זה אלא כמו שנשא

44 חסר לפניו וכד' ובמכ' סיום המסמר סמפרט פסוקי ארבע כוסות של פורענות, ונמצאים ביל' ובכ' ג' סביא אותם בקצת שנויים. ועיין ירושלמי פסחים פ"א ה"א.

45 כ"ה בד' ובמכ' וחסר בכ'. ג' טוחק את המלים: ואחר כך. ונדאה שהפסוק: וכל קרני רשעים אנדע פוחח עיני חרס.

46 כ"ה בר"ב ובמכ'. יל' וג': קרן של יצחק.

47 ב' קרן פשה.

48 ה': קרן של נבואה. יל': (שמואל רמז פ"א): וקרנה של נבואה. כ': קרן שמואל כנבואה.

49 ב': קרן סנהדרין כחורה.

50 ב': קרן היסן בלוייה.

51 כ"ה כד' ובמכ' (וחסר במכ': וכן הוא אומר). ב': קרן דוד כאור יום הבא שנא' שם ונז', אבל ביל' (שמואל רמז פ"א) ובאיכה רבה ב' ג' ובמדרש שמואל פ"ד סנה בננין עשר קרנות: קרנו של יוסף: וקרני ראס קרניו. ונדאה פה שהעיר על זה ר' שאול ליברמן בשקיעין עמ' 83.

52 ב': ובל זמן שקרני רשעים קיימים.

53 כ"ה בד', במכ' נוסף: הקב"ה סרוסם קרנותיו של ישראל וכו' וקרנותם של אוה"ע גדועים.

ב': ובזמן שירים קרני הצדיקים ינדע קרנות הרשעים שנאמר וכל קרני רשעים אנדע. ג' ויל': ולעתיד לבא מנדע קרנותם של אוה"ע.

ג' ויל': איר יוחנן בן גוריון.

להם פנים לפי שהם אכסניא שלו² ועל זה לא גלו הגלו³ כיון שלוי⁴ הוריע אמונים בעולם ש' בשכתי ישראל הורעתי נאמנה באותה שעה נורע ביהודה אלהים ובישראל נדול שמו אמ' ר' יהודה בר' אלעאי בשעה שהיו ישראל עומדים על הים היו עומדין מרינין זה עם זה זה אומ' אני ארד תחלה וזה אומ' אני ארד תחלה ומתוך כך קפץ נחשון בן עמי נרבי⁵ וירד לתוך גלי הים ועליו הוא אומ' הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש (ומבטעי ב) (תהלים סט ב) היה משה עומד ומתפלל אמ' לו הבה⁶ משה, בני עומדין בצרה ואחה עומד ומאריך בחפלה⁷ עת לקציר ועת' להאריך⁸ אמ' לו בשעה שאחה עושה חסד עם יהודה כאלו עשית חסד עם כל ישראל שכל ישראל נקראו⁹ על שבת יהודה. ר"א נודע ביהודה מפני מה זכה יהודה למלכות שאלה זו שאלו תלמידיו לר' טרפון בצלה של שובך ביבנה¹⁰ מפני מה זכה יהודה למלכות¹¹ מפני שהורה במעשה תמר אמר¹² לו ריה להוראה (שתכפל) [שתכפר] על הביאה אמ' מפני (מה זכה) ¹³ זה זכה למלכות (ו) מפני שאמר מה בצע כי נהרגו את אחינו (בראשית לו כו) אמרו לו ריה להצל [שתכפל] [שתכפר] על המכירה אמ' ¹⁴ על ידי שאמ' ישב נא עבדך תחת הגער (שם מד לנ) אמר לו¹⁵ בעיא ערבא ומקיים¹⁶ ערובתיה אמ' לו¹⁷ (באי) באי זה זכות¹⁸ לפי שקפץ לתוך גלי הים שהיו כל השבטים עומדים ולא ידרו אפי' אחר מהם אלא זה אומ' אני

- 2 ביחר הנוסחאות: בני אכסניה שלו.
- 3 צ"ל: הגלן כמו בשאר הנוסחאות (הגלס), וזו היא נוסחא אחרת לגלו.
- 4 ג' מוסיף: שבט יהודה ובנימין.
- 5 (נבטתי חיבות, ואע"פ שבכפס' סופרים פ"ה שנינו שהכל מורים שאין עמיתך נחלק, והו דק בשתי שיטין, אבל לא כשחי חיבות, עיין חולין ס"ב א' ומ"ש בננוי סצרים עמ' ג'). וכן נמצא בירוש' (בד"ו) ועוד: נבוכד נצר, אעפ"י שלפי מס' סופרים שם הוא מן השמות שאינם נחלקים ועיין להלן הערה 20.
- 6 כ"ה בסכ' וכד'. ב': אמר הקב"ה למשה ירדתי הם טבועים בים (אחה עוסד להחפלה).
- 7 עת' ... להאריך, חסר כב' ונמצא בר' ובמכ'. בכתי' שלפינו חסר: רבר אל בני ישראל ויסעו היו נודע ביהודה אלהים בישראל נדול שמו שהוא בישראל נדול, וזה נמצא בר"ב, ובמכ' כנעונים. ג' מוחק את המלים: שהוא בישראל נדול.
- 8 ג' מוסיף: יהודים.
- 9 ג' מוסיף: א"ל.
- 10 ג' מוסיף: א"ל. ב': אמר להם, ובמכ' כלפינו.
- 11 בד"ב: אמרו.
- 12 הסופר נקד על המלים הנוספות לסימן מחיקה. וכן, מפני' עד, למלכות, חסר ביתר הנוסחאות.
- 13 ד': מפני מה מפני שאמר ונ'. ג' מוחק את המלים, מפני מה' גורס: א"ל מפני שאמר וגו' וזכה כב'.
- 14 ג' ב' ומכ' מוסיף: להם.
- 15 צ"ל: אמרו לו כבד'.
- 16 צ"ל: רמקיים כבד' ובמכ'.
- 17 צ"ל: אמר להם, כד"ב.
- 18 ב': אמרו לו בזכות שקפץ וכי'.

[ז] פרקים ממדרש ההלים כתי"ה נה

ארר תחלה¹⁹ [בין] כך ובין כך רץ שבט בנימין לירד בא נחשון בן עמי נרבו²⁰ עם שבטו והיו מרגמין אותן וקפץ לפניו וירד לתוך גלי הים ש"ג שם בנימין צעיר רורם שרי יהודה רגמת (י)ם (תהלים סח כח) שהיו (מרלגין) [מרגמין] אותם והקרטו²¹ ש"ג ויהודה עוד רר עם אל ועם קרושים נאמן (הושע יב א) והשלים להב"ה וקריש את שמו וירד²² ובוכו זה זכה למלכות ש"ג היתה יהודה לקרשו (תהלים קיר ב)²³ לפ' ישראל (במשאלותיו) [ממשלותיו] של יהודה היו נודע ביהודה אלהים²⁴. ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון אמר ר' ברכיה מתחלת בריתו של עולם עשה הב"ה סוכה בירושלים כביכול שהיה²⁵ מתפלל בתוכה ואומ' יהי רצון מלפני שיעשו בני רצוני כרי שלא יחריב ביתי ומקדשי²⁶ ש"ג ויהי בשלם כיון שגרם (האחט) [החטא] מה כתי' ויהמוס כגן סוכו שהח מוערו (איכה ב י) מקום שהיה מתוער בו שם לתפלה²⁷ כיון שהרב נתפלל יהי רצון מלפני (להכריח) [להכרית]²⁸ יצר הרע שמחטיא את בני ויעשו²⁹ חשובה ואקריב בגין ביתי ומקדשי היו ויהי בשלם סכו. את מוציא שנקרא בית המקדש שלים ש"ג ומלכי צרק מלך שלם (כראשית י"ד יח)³⁰ והוא שם בן נוח ש"ג והוא כהן לאל עליון (שם) וכתי' יפת אלהים ליפת וישכון (באהלי) [באהלי] שם (שם ט כז) ששכנו (באהלו) [באהלו] שהיה משמשו היו אומ' זה הוא שם³¹ ואברהם קרא בית המקדש יראה ש"ג ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה (כראשית כג יד) מה יראה אמר אברהם רבו' של עולם יהי יום זה זכור (לבניך) [לפניך]³² שיש לי להשיבך אחמול אמרת לי כי (ביחצק) [ביצחק] יקרא לך זרע (שם כא יב) ועכשיו אתה אומ' לי קח נא את בנך (ולכשיב אומ') [ולכשיבאו]³³ למרה זו³⁴ זכור להם זה היום ושאל להם פנים אמר הב"ה

19 כד' נוסף: זה אומר אני ארר תחלה, וחסר במכ', ושם הגירסא: אלא אומרים אני ארר תחלה.
20 [עמי נרב וכתב כאן בשתי שיטין עיין לעיל הערה 5, אבל האיפור לכתוב בשתי שיטין הוא רק בס"ת].
21 וכן כד' ובכתי' (עיין ב' הערה י"א) ובמכ': והקדמו, אבל בנ' ס"א הכל סמ[קומן]".
22 כלומר מרגמין אותם הכל סמקומן.
23 כ"ה כד' ובמכ'. ג' מוחק את המלה, וירד'.
24 כ"ה גם במכ'. ג' וב' מוסיף: בשביל שהיתה יהודה לקדשו למיכך וכו'.
24 כב' נוסף: לפיכך בישראל גדול שמו של יהודה.
25 ג': והיה.
26 כ"ה בב', בר' ובמכ': שלא אחריב בית מקדשי.
27 כ"ה כד' ובמכ' בשנויים, וחסר בב'. כוכר משלים בטעות שהיה מתוודע בתפלה.
28 [ושמא אין להכריח אלא להכריע]. עיין ב"ד פע"ה א' ובסת"כ שם ר"ה הכריחה, אבל יוחד נראה שאין כאן אלא מ"ט].
29 ג': ויעשו בני חשובה, וכ"ה בב' ושם חסר: להכרית יצר הרע שמחטיא את בני מכ': להכרית יצה"ר מכני) ועיין ירוש' ברכות פ"ד ה"ב, ו' ע"ד.
30 בנ': א"ר יו"ט הוא שם וכו'.
31 כ"ה כד' ובמכ'. ג': וישכן באהלי שם כיון שכתבי וישכן באהלי שם מכלל שהיה משמשו היו והוא כהן לאל עליון זה הוא שם, וכ"ה בב' בשנויים.
32 ואולי צ"ל לבני, עיין להלן.
33 ג': ולכשיבאו בני, וכ"ה במכ'. כב' חסר כל המאמר וראה שם הערה י"ט.
34 [וכ"ה כד' במכ' ובכתי' (עיין ה' בוכר ה"ל), ופירושו: לירי עניות צרה, עיין ירוש'

[ח]

ארצט

אם אני קורא אותו³⁵ כמו שאמר שם אני מבטל רברי אברהם אוהבי שקראו יראה ואם אני קורא אותו יראה אני מבטל רברי שם הצדיק מה עשה הבה' שתף מה שקראו לו שניהם וקרא אותו ירושלים³⁶ הוי ויהי בשלם סכו. ר"א אימתי נודע ביהודה אלהים (כשתרקיים) אותה טובה³⁷ ש'ז יהיה ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת (עמוס ט יא) הוי ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון³⁸.

מומור ע"ז

למנצח על ידו (ד) תון קולי אל אלהים (אקרא ואזעקה) (ואצעקה) ואמר חבקוק הנביא על משמרתו אעמודה ואחיצבה על מצור (חבקוק ב א) מה עשה חבקוק צד צורה ועמר בתוכה ואמ' לפני הבה' רבו' של עולם איני זו מכאן] עד שתעניני³⁹ אמר לו הבה' אלי קראת ולא היית מהררר אחרי אני עונה אותך⁴⁰ לכך ויעניני (שם שם ב) אמ' לו כבר אמרתי את הקץ ועבר⁴¹ ואל תאמר שאינו בא אלא (הווי) מחכה וכן הוא אומר אם יחמרמה חכה (שם שם ג) כך שהבה' מראה את הצדיקים צרותיהם של ישראל⁴² הן עומרים ומרעמים לפניו לכך למנצח על ידותון על הרתים ועל הדינין שהראה את ישראל שעוברין עליהם: כיון שהיו רואים היו צועקים להבה' והיו נותנים את קולם ש'ז קולי אל ה' אקרא ויעניני (תהלים ג ה) וכה"א אל אלהים

גישון פ"ג ה"ז ס"ה א' בבלי שבת קנ"א ב', וכן בירד תענית פ"ב ה"ד. ס"ה ע"ד: וכנסים לירי צרה. ובב"ר פנ"ו: (בבב"ל, הוצ' תיאודור-אלבק 607): באים לירי צרה. ובפסוים ובשאר כתי' שם וכן בכמה מקבילות (עיין הער' תיאודור שם): לירי עבירות ומעשים רעים. וצ"ל: לירי עבירות מעשים וכו'. מעשים' בלי וי"ו בכתי' הוהתיקו. עיין מ"ש בקונטרסים של יולן ש"א צד 48.

35 ב' ו': שלם.

36 ג' מוסיף: תדע לך שכן שהרי כתיב והביאותים אל הר קדשי ונו' בית הפילהם לא נאמר אלא בית הפלתי סלטר שהקב"ה סתפלל. וכה' ביל' וסוף רמז תתי"ג וריש רמז התי"ד.

37 ג': הסוכה הטובה.

38 ב' מביא כאן פאמר אריך שחסר ביתר הנוסחאות.

1 ג' מביא במקום הפסוק הזה את הפסוק: קולי אל ה' אזעק (תהלים קמ"ב ב') וכה' ככ'.

2 ג' מוסיף: אר' יצחק. ועיין כל הענין לעיל פ"ו אות י"ו (הוצ' ב').

3 כ"ה כ"ד' ובמכ' על תהלים אבל במכ' על חבקוק: עד שתרחמיני. ב': עד שתודיעני כמה אתה נוהן ארך אפים לרשעים בעוה"ז.

4 ראה ההוספה בנוסחה ב'.

5 ג' וב' מוסיף: כי עוד חזון למועד אפילו אמרתי לך את הקץ (ב': בא' הקץ) ועבר אל תאמר וכו'.

6 כ"ה בד"ב ובמכ' בניניים. ג': כשהקב"ה מראה לנביאים צרות על ישראל. וכה' בקצת שנויים ביל' רמז התש"ו.

7 כ"ה כ"ד' ובמכ'. ג': למנצח על ידותון סהו ידותון על הרתין ועל הדינין וכו' וכה' ביל' ובכ'.

והאזין לי] אימתי הוא מאזין⁸ ביום צרתי, ררשתי את ה' וענני (תהלים לר ה) ועת צרה לישראל דורשין להב"ה לכך נאמר מאנה הנחם נפשי לכך הוא אומ' מא(מ)נה להנחם¹⁰ שאינה יודעת מתי יבוא הקץ ואני מנחמת¹¹ משל לאדם שבא להכות את בנו ואמ' לו עשר רצועות אתה לוקה¹² והיה מונה אחת שתיים עד תשעה יש לך להכות¹³ היה מונה והולידך עד עשרה והיה מתנחם והולידך שהיה יודע למה¹⁴ יש לו ללקות כך אמרנו כנסת ישראל לפניו מאנה הנחם נפשי למה שאיני יודעת את הקץ עד מתי אני לוקה בין האומות הוריעני ה' קצי (תהלים לט ה) אזכרה אלהים ואהמין¹⁵ כל זמן שישראל מוכירין להב"ה מנחמין להב"ה והומם לו ש"נ רודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו¹⁶ (שה"ש ה ד)¹⁶. אח(ו)זות שמורות עיני איני יכולה לישן שכל מורת¹⁷ בלילה אלא מה נפעמת אני והולכת חשבתי ימים מקדם חשבתי לימים שאותי¹⁸ שבא מקדם זה אברהם ש"נ ומי העיר ממורה צדק (ישעיה מא ב) חשבתי לימים של אבות¹⁹ חשבתי עולמים ולא מצאתי. אזכרה נענתי בלילה אלו סטודרין²⁰ האפס לנצח [נחסדן] מהו אפס לשון יוני אפס הניח לכך האפס לנצח²⁰ וכן הוא אומ' וחסר ה' מעולם ועד עולם (תהלים קנ ז) ועכשו הניח²¹ גמר אמ' לדרד גמר הרבר שאמרתי אספתי את שלומי (מאת) מאת העם הוה (ירמיה טז ה)²².

8 נ': אימתי הוא מאזין לי וכו'. ד' מביא את הפסוק: קולי אל (אלהים) [ה'] אועק, וזה אינו מתאים לסוף המאמר: אימתי הוא מאזין וכו' ששם הוא דורש: והאזין אלי שהוא סוף הפסוק בסומרו ע"ז ב' ב' מביא נ"א למפרי.

9 ב'כב': ביום צרתי אדני דרשתי וכו'. וראה ההוספה בב' שחסרה ביתר הנוסחאות.

10 ד' ומכ': לכך היא מנחמת להנחם, נ': למה היא מנחמת להנחם וכו' וכ"ה בב' וביל'.
11 כ"ה בר', ביל': שאינה יודעת עד מתי תודיעני עתך ואני מתנחמת. בב': למה היא וכו' עד מתי יבא הקץ, וחסר שם: ואני מנחמת. כמכ': ואני מנחמת, זה שייך לדרשה על הפסוק: אזכרה אלהים ואהמית, כמו שנמצא בב': אזכרה אלהים ואהמיה אני וזכרתי הצרות שעברו עלי ומנחמת וחסר כדי כמכ' וביל'.

12 כ"ה בכל הנוסחאות אבל בב' בטעות: עשר אצבעות.

13 בר': הנה אתה ועוד תשע יש לך ללקות, נ': אל עוד תשע וכו'. ב': הנהו אחת א"ל עוד תשע, הנהו עניה א"ל עוד שמונה וכ"ה ביל'.

14 צ"ל (כמו בר' ובמכ'): כמה יש לו וכו', ובב' וביל' חסר. נ' מוסיף: ואימתי אינו מהנחם בזמן שאינו מודיעו כמה עליו ללקות, וכ"ה בגנויים ביל' ובב', וחסר במכ'.

15 כ"ה בר"ב ובמכ': בני: כשישראל מוכירין להקב"ה סעיהם הוסיין להקב"ה שנא' דודי וכו', וכ"ה ביל' וסם נוסף: וכשהקב"ה מוכיר את ישראל מעיו הוסיין עליו שנא' כי מדי רבירי בו וכו', וכן גורס נ' ונמצא גם בב' בגנויים וחסר במכ' וביל' ירמיה רמז שט"ו.

16 ר' ב': שכל מירותי, נ': כל שמירותי (מפרש: לשון אשמורות) וצ"ל: כל שמירותי, עיין לעיל סי' ז' ולהלן קי"ט, קס"ח.

17 ר': לאותו, וצ"ל של אותו וכו', כמו בג' וביל'. ב': חשבתי לימיו של אברהם שבא מקדם שנא' וכו'.

18 ב': לימיהם של אבות העולם הראשונים.

19 כ"ה בר' וביל', ב' מוסיף: שעוסקין בחורה בלילה.

20 חסר בר' ונ' ממלא את החסר כמו ביל' ובב'.

22 ב' מביא כאן הוספה שחסרה ביתר הנוסחאות.

מוזמר ע"ח

משכיל לאסף האיזנה עמי תורתו זה שאמר הכתוב השמר לך ושמור נפשך [ונו'] יום אשר עמרת לפני ה' אלהיך בחורב (רברים ר ט-י) לא כרתו הכי' ברות עם ישראל אלא בשביל התורה (ש"ג) שלא תשכח מפרהם וכן הוא אומ' ויקונום ערות ביעקב ותורה שם בישראל תורה שנתן להם הב"ה שם של חיים וכן הוא אומר כי ל [א] תשכח מפי זרעו (רברים לא כא) שלא יאמר אדם שאין המזמרות תורה הם? וכן הוא אומר אפתחה במשל פי' וכן הב"ה אומר ליחזקאל בן ארם חוד חירה ומשול משל (יחזקאל יז ב) וכן שלמה אומ' להבין משל ומליצה רברי חכמים וחירותם (משלי א ו) לכך הוא אומר אפתחה במשל פי אמרו לו לאסף ואין אתה יודיע אמר להם אשר שמענו וניריעם [ונו'] ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל מהו תורה שם בישראל תורה שנתן להם הב"ה לישראל רפואה היא? ש"ג רופאות תהי לשריך (משלי ג ח) הן הכה צור ויזובו מים כיוון שהכה משה א[ת]ן הסלע טיפטפה דם ש"ג ויזובו מים. ונחלים ישטופו שטטפו הרבה? שהיו ליצני הדרו ואומרי עכשיו אנן מוציאם אותה והיא מתבלעת מירסו יוצו שתקים ממעל אמר רב כהנא בשם ר' זכרי בן לוינו מון אלפים שנה היה המן יורד לישראל בכל יום? אמר ר' שמעון בן יוחאי? כתי' כאן ורלתי שמים פתח וכאן כתי' וארבות

- 1 כ"ה בדיב ובמכ' אבל בני' ויל': א"ר שמואל בר נחמני לא כרת וכו'.
- 2 - ספ. והמאמר: תורה שנתן ה' וכו' ספ של חיים חסר בב' וביל' ובנ"א שהיה לפני ג, אבל ישנו בר' ובמכ'.
- 3 צ"ל: אלא תורה הם, כמו שנטמא בר"ב ובמכ', וחסר כאן המשך המאמר שנמצא בר' ובשניים ביל', בב' ובמכ': ואף הנביאים תורה וכן אסף אומר הואיל והמזמרות תורה האיזנה ה' תורתו ע': אע"פ שהן מזמרות תורה הן שגא' האיזנה ונו' ולא המזמרות בלבד (יל': הרברים בלבד, כ': הרברות בלבד) אלא אף החירות והמשלות שהן מושלית תורה הן.
- 4 וכנ"א ... פי חסר בב' ובנ"א אצל ג'.
- 5 כ"ה בשניים גם בכמ' וכו'. ג': אמרו לאסף מנין אתה יודע ראת אמר להם לאו, אשר שמענו ונדעם. וכה' בב' בשניים.
- 6 ב': ספ חיים, ד': ספ רפואה, ג' ומכ': התורה שנתן הקב"ה לישראל ספ רפואה היא להם.
- 7 ר': שאמר ויזובו מים, וחסר בכ"י שלפנינו המשך המאמר: א"ר יוסי וכן בר', בב': ר' חמא, בב' מוזמר ק"ה: ר' אחא בר חנינא כענין (ב': כמה) שנאמר ואשה כי חובב זב דמה היו ונחלים ישטופו ע': הן הכה צור ונו' ואחר כך ונחלים ישטופו).
- 8 כ"ה גם בר' (בדל' כטעות: חרבה). ג' גורס: שטטפו מהן הרבה וכה' בב' מוזמר ק"ה טימן יב', ב' ויל': שטטפו מים הרבה וצ"ל מהם הרבה.
- 9 בד': מוצאין, ב': מוציאין, ג': עכשיו אנן מוצאין אותה סלע שהיה משה (מחפס?) אחריו הים (ננראה שצ"ל: הים) ודברו דרך צחוק וליצנת (כמוכן שהמלים: ודברו ונו', הם פרוש מ' עצמו) והיא מתבלעת.
- 10 הסלה, מיר' נמסקה ע"י ג' וחסרה גם בב' אבל ישנה בר' וביל'.
- 11 יל' ונ': אמר ר' אבא בר כהנא כסס ר' זכרי בן לוי.
- 12 ב': בכל יום ויום וכן בני' וביל' ומוסיפין: מנין (ב': מנין אני יודיע).
- 13 כ"ה גם בר' אבל בב', ג', ויל': אמר ר' יודן בשם ר' שמעון בן יוחאי.

[יא]

פרקים ממדרש ההלים כתי

נט

השמים נפתחו (בראשית ז יא) תרתי הוי"ו¹⁴ אפתחו לדור המבול ושנו רבותי משפט דור המבול י"ב חודש וכאן¹⁵ ורלתי שמים פתח ארבע ארובות יש בדלת¹⁶ ומרה טובה מרובה על מדת פורענות חמש מאות אמה¹⁷ ככפלים היו מזון שני אל (א)פים שנה היה יורד המן בכל יום¹⁸ שני¹⁹ וימטר עליהם מן לאכול ורגן שמים [נתן למן] אמ' ר' אתא לא היו קוצרים בוי"ו²⁰ ומה טעם ברכת ה' היא תעשר²¹ אמר ריש לקיש והנה על פני המדבר²² רק מחוספס (שמות מז יד) שלא יהיא ארם צריך לנקבו: מחספס כתי' בלא ואו שהיה נבלע (ברמ"ח) איברים²³ שבארם שני לחם אברים אוכל איש²⁴ ד"א לחם איברים שנעש[ו]ן איברים מל [א]כים²⁵ אכל איש אלו ישראל כתי' כל איש ישראל (יהושע י כד) אמ' ר' שמעון בן לקיש²⁶ שהיו ישראל מתרעמים ואומר' יש לך ילוד אשה אוכל ואינו מוציא ראית מימדך אדם נתן חטים לתוך הרחים (ואינח) [ואינה] מוציאה את הקמח אמר הב"ה בטובה שאני עושה לחם השוית²⁷ אתם למלאכים והמה מתרעמים עלי ואמרים נפשנו קצה בלחם הקלוקל (במברר כא ה) עד אנה ינאצוני [בכל האותות אשר עשיתי

14 צ"ל: כוי, כשאר הנוסחאות.

15 כ"ה בר' ביל: וכאן כתיב, ב': וכאן במן כתיב.

16 בר': ארבע ארובות (נ': פתח ארבע ארובות) מפני שארבע ארובות בדלת, ג' מוסף: רלתי ח' ארובות. ביל: ארבע ארובות בדלת ושני רלתיים הרי ששנה ארובות. ב': תרחין דשין איתפתחו דדור המדבר ששנה ארובות לשני רלתיים מפני שארבע ארובות בדלת. והשוה תחומא כשלה הוצ' בובר ל"ג ע"ב הערה קט"ו ויוסא ע"ו ע"א.

17 אצל ב' חסרה המלה אמה, וכן ג' ויל': חמש מאות כפלים.

18 ב' ויל': בכל יום ויום.

19 בג' ויל' חסרה המלה שנאמר. לפי גירסא זו מתחיל הפסוק וימטר וגי' ענין חדש. ועיין חוספת ראשונים ח"ב צד 203.

20 [בכתתי] שהיו לפני ב' (ועיי'ש הערה י"ד): לא היו קוצרים בו, ונוסחת ב' וכי"ו: לא היו, מצטערים' אינו אלא פרוש נכון למלה קצרים (השוה: קצירי ומריעו). וכן בדבר' ריש נצבים: שלא פנה להתפלל' או מקוצר רוח (כ"ה בד'ר ובהוצ' ליברמן, ובמתנ"כ סתק את המלה רוח) שהיה עושה צרכיו או שהיה מהלך בדרך וכו'. זהו ע"פ הירושלמי ברכות ד"ה הבא מן הדרך אסור להתפלל וכו' המיצר אסור להתפלל וכו' ואין מקוצר אלא מיצר, מצטער, ש. ל. וד': לא היו (נ': ולא היו בו) קצרי יד (ופרש בג': בלא [רח]).

21 והכוונה לסוף הפסוק: ולא יוסיף עצב עמה, כמו והיא כשאר הנוסחאות.

22 ב': דק מחוספס, שהיה נבלע ברמ"ח איברים כמניין מחספס, (עיין בה' ט"ו שם).

23 כ"ה בד' אלא ששם נורס: שלא היה ארם נצרך לנקבו. ב' מוסף כאן: דק ככפור על הארץ מה כפור זה הארץ בולעתו כך המן דק והאיברים בלעו אותו ואין לך ארם משראל שנצרך לנקבו שגא' לחם אברים וגי' מלטר שהיה נימוח באיברים. ג' מביא את ההוספה: שגא' לחם אברים אכל איש' בג"א: לחם אברים מהו לחם אברים שהוא נימוח באיברים, וכה' ביל': לחם אברים אכל איש שהוא נימוח באיברים.

24 ד' ומכ': שנעשו מלאכים, ב': שנעשו אברים כמלאכים, ג' מביא ג"א: ד"א לחם אברים מהו לחם אברים שעשאן (?) אברים נבורים אלו המלאכים, אכל איש אלו ישראל וכו'.

25 מובא ביל' כשם ר' לוי וראה הערה י"ט בהוצ' ב'.

26 ד' ושמי, ג' והשוותי וכה' בב' במכ' וביל'.

בקרבן] (שם יד יא) ואומ' מהו בקרבן? בני מעים שלהם שהיו אוכלים ולא היו מוציאים כלום אמר ר' איבו בשש שעות בא יתרו וירד להם המן כנגד ששים רבוא ובא לו²⁷ כנגד כל האיברים הוי לחם איברים האך יורד להם המן היתה הרוח מנשבת ומכבדת את המרבור²⁸ ואחר כך היה יורד הטל ש"ג וברדת הטל על המכה (במרבר יא ט) והיו יוצאים כל ישראל ומלקטין אותם²⁹ עד שלא זרחה השמש שלא ימס ש"ג וחם השמש וגמס (שמות טז כא) הוי יורע³⁰ לחם איברים.

(י) ראו עניים (ו) ישימחו (תהלים סט לז)³² ער³³ שלשה חלקים נחלק ממונו של המן שליש לחלמריי חממים ושליש למרדכי ואסתר ושליש לבניי בית המקדש³⁴ ש"ג כי שומע אל אביונים ה' (תהלים סט לר) אלו ישראל ואת אסירי לא בזה שם (שם) אלו עקרות שהב' פוקרון. ר' נחמיה אומר ואיתמא ר' אחא בשם ר' יונתן³⁵ שלש מנפנתות הם³⁶ מפתח של רחם³⁷ ומפתח של תחית המיתים³⁸ ומפתח של נשמים ואין משלטין לכל בריה אלא לירו³⁹, של רחם מנין ש"ג וירא ה' ויפתח את רחמה (בראשית כט לא) של תחית המיתים ש"ג וידעחים כי אני ה' כפתחי את קברותיכם (יחזקאל לו ז), של נשמים יפתח לך ה' את אוצרו הטוב (דברים כח יב) כשהוא רוצה מוסרן לצדיקים, של עקרה נחן לאלישע ושל תחית המיתים נתן לאלהיו שהחיה בנה של צורפית ש"ג חשוב נא רוח היליד הזה (מ"א יז כא) וכת' (ראה) [ראי] (כי) חי בנך (שם שם כג) וכן אלישע בנה של שומית ש"ג וישם פיו על פיו ועינו על עינו (מ"ב ר לר) וכן יחזקאל⁴⁰ (ו) היתה עלי יד ה' התחינה העצמות האלה (יחזקאל לו א) ונתן מפתח של נשמים לאלהיו ז"ל ש"ג אם (יהו) [יהוה] השנים האלה טל ומטר (מ"א יז א) וכשבקש פתח ליה ש"ג לך הראה אל אחאב ואתנה מטר (מ"א יח א) הוי כי שומע אל אבי[ו]נים ה' אמר ר' לוי בשם

27 כ"ה גס ובמכ"ב: ג' מוסיף: בקרביו בניי פעים ונו', יל': בקרכים וכו'. ג': כחוך קרביו ומעיו של ישראל.

28 ב': בשש שעות כיום בא יתרו וירד המן לישראל בסבילו כנגד ששים רבוא. וירד לו כנגד כל האיברים הוי לחם וכו'. בד': בשש שעות בא יתרו וירד לו מן כנגד ששים רבוא ובא לו ומכ': כאלו) כנגד כל האיברים וכו'. ג': יורד לו המן בשש שעות כנגד וכו', ובסם ס"א: ירד להם כנגד וכו'.

29 כ"ה בד' ובמכ"ב: ב': כל פני האדמה ומוסיף: ועושין אותן כשלחנות של פי ואכן יקרה (זה חסר ביתר הנוסחאות).

30 ב' מוסיף: עד ארבע שעות, וחסר ביתר הנוסחאות.

31 חסר ביתר הנוסחאות.

32 ב' מוסיף: זהו שאמר הכתוב ליהודים היתה אודה ונו'.

33 עין חסר בד"ב ובמכ"ב (מומר ס"ט). ב': תני וכה לעיל בסומור כ"ב.

34 עיון בהוצ' ב' לעיל סוף מוסור כ"ב.

35 בד"ב ובמכ"ב: ר' נחמיה אמר לה חסם ר' אחא בשם ר' יונתן אמר וכו'.

36 ב': שלא מסרן ה' ביד שליח, וכה בבבלי תענית ב' ע"א וחסר בד' ובמכ"ב.

37 בבבלי תענית ב' ע"א: של היה.

38 ב': של קברים בתחית המיתים.

39 כ"ה גס בד' ובמכ"ב: ג' אלא בידו הן.

40 כ': וליחזקאל בבקעת דורא.

סא פרקים ממדרש ההלים כח"י [יג]

ר' שמואל בר נחמני מהו ה' לי בעחרי [ואני אראה בשונאי] (תהלים קיח ז) איני יודיע מה יעשה לשונאי אני אראה בשונאי⁴¹ אין לך אדם שאתה מסייעו כמשה (וארון)⁴² ואהרון ועל ידי שאמר שמעו נא המורים (במרבך כ') לא נכנסו (לאהרץ) [לארץ] ובחורי ישראל הכריע מכף זכות לכף חובה.

בכל זאת חטאו (לו) [עוד] ולא האמינו בנפלאותיו ר' ברכיה ור' לוי ור' שמעון בן יוחאי בשם ר' מאיר⁴³ אמ' הראה הב"ה ליעקב סולם היתה עולה בכל שבעים חוקים⁴⁴ ויורדת מדי חמשים ושנים ויורדת, יין מאה ושמונים ויורדת, אדום עולה יותר מראי והיה רואה ומתיירא אמר לו הב"ה אל תירא יעקב עבדי (ידמיה ל') כשם שנפלו אלו כך יפלו אלו אמ' לו הב"ה עלה גם אחה אמר לפניו רבו של עולם מתיירא אני שמא אפול⁴⁵ אמר לו הב"ה חס ושלום אל תירא ומגן אחה אומ' שהראה הב"ה ליעקב בית המקדש בנו [ו] חרב וקרבות (מקריבין) [מקריבין] וכנהים משרתים ושכינה מסתלקת ש"ו ויחלום והנה סולם מוצב ארצה (בראשית כח יב) אין לך (חולם) [חלום] [אלא] שיש לו פתרון הנה סולם זה בית המקדש וראשו מגיע השמימה אלו הקרבנות שהקריבו וריחם עולה לשמים והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים אלו הכהנים שעולין ויורדין בכבש שנקראו מלאכים ש"ו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב') והנה ה' נצב עליו דאית' את [ה'] נצב על המובח (עמוס ט א) אמ' ר' שמעון בן יוחאי⁴⁶ ר' מאיר היה דורש בכל זאת חטאו לו ואמר שאלו עלה ולא ירד עור⁴⁷ ולא היה לו להשתעבר השעבור הזה שאנו משועברין. ויכו'ל בהבל ימיהם ר' נתן⁴⁸ אומ' מחשעה באב היו בוכים מרגינים⁴⁹ ר' נתן אומ' היו מתלקטין⁵⁰ בכל שנה ושנה⁵¹ ושנותם בבהלה אם הרגם ודרשוהו ושבו ושררו

41 ג' סביא ס"א: אני יודע מה אעשה לשונאי אני אראה בשונאי וכ"ה בסכ' בשנויים.
 42 נקוד ע"י הסופר לסימן טחיקה.
 43 ד': ר' ברכיה ור' שמעון בן יוסי בשם ר' מאיר. סכ' וב': ר' ברכיה ור'ל ור'ס כ"ר יוסי בשם ר' מאיר.
 44 חסר בר', בנ' ומכ': עוקים, ב': עוקים. והיא עווקים היא חוקים.
 45 כ"ה בר' ובמכ'. ובנ': סחירא אני שלא ארד אף אני. ב': שלא ארד.
 46 ד': אמר ר' שמעון בר' יוסי, ב': אר' יוסי בן זימרא אר' שמעון בן יוסי, ועיין לעיל הערה 43, ועיין ב' ה' ל"ו.
 47 כיל': שאלו עלה לא ירד להשתעבר, והשאר חסר. ובנ': שאילו עלה לא ירד להשתעבר השעבור הוא שאנו משועברים. ב': שאילו עלה לא ירד עור, ולא היינו משתעברים שיעבור זה.
 48 ד': רבי ור' נתן, ב': ר' יונתן ור' נתן, נ': רבי ור' נתן, רבי אופר וכ"ה ביל' ובמכ'.
 49 ר': מתים "וכ"ה ביל' ובמכ', ב': מחשעה כאב לתשעה באב היו סחים, ואולי צ"ל כאן: היו בוכים מתייהם.
 50 כ"ה נס בד' ביל' ובמכ'. ג' מתקן: היו מתקטלין ובכמה כתי' אצל ב': מתלקטין, ובהערה אופר ב': ואולי צ"ל מתקטלין. ניוחר נראה: מתבלקטין, עיין ספרי וצא הוצ' הורוכין סוף צד 271: והרשעים היו מתבלטים בו ומה בלקטים בו עד שנפסם יוצאה ועיין בהערה שם, וכן ממדרש הגדול בשלה (הופמן צד 172): והוא מתבלט ובהערה 2 שם: כפי ענינו הוא הוא מצטער ומתאונן ור"ח ילון בקונטרסים ש"ב עמ' 94-105. (ש. ל.)
 51 כ"ה נס במכ', וכד': כל שנה ושנה אבל בנ' ויל': כל השנה. ובכ': בכל שעה אבל

ארצט

[יד]

אל אפי' אם הורג אותנו⁵² מקיים אנו לו (ולא) ו[לו] אנו בעון⁵³ הוי' וישבו ושחרו אל. ויפתוהו בפיהם ולבם לא נכון עמו אעפ"י הוא רחום⁵⁴. והוא רחום יכפר עונם⁵⁵ זה שאמר הכתוב (יסרני) יסרני ה' אך במשפט (ירמיה כד) אינו אומ' אלא ה' במשפט⁵⁶ אך מעוט וכאן כמו⁵⁷ לא יעיר כל חמתו [כל חמתו] אינו מעיר אלא מעיר הוא מקצת. ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב סברי ראמרי אינשי דלית מתים חיים⁵⁸ שאמר (רוח) רוח הולך ולא ישוב⁵⁹ אלא זה יצא הרע שהוא הולך עמו בשעת מיתתו ולא שב עמו בשעה שיעלו המיתים⁶⁰ כמה ש"נ (וימרוהו) [כמה ימרוהו] במרבר⁶¹, במרבר יחמו ש"נ במרבר הזה יחמו [במהבד יד לה] מתנחמים במרבר ש"נ הנה אנכי מפחיה והולכתיה המרברה (הושע ב' מו)⁶² אמר ר' הנינא כי אינש דאמר אני מחי⁶³ לברי כך אמרו ישראל (התנו)⁶⁴ והמכות עולם אל ישלש בנו אדם אלא אתה הוי' רן אותנו הוי' וקרש ישראל [התנו]⁶⁵ והמכות היו נרשמות בגופן הוי'⁶⁶ אשר שם במצרים אותותיו (שמו אותותם אותות) ומפתיו בשרה צוען (המכות) היו שותפות בהם⁶⁷ ר' יהושע בן קרחה אומ' בשם

בהערה הוא מנסח: ככל שנה ואפשר שהנירסא, שעה' היא סעות הרפוס. והנ"י כל הענה נכונה, עיין מ"ש בתוס' תעניה ל"ב ד"ה יום שכלו, כשם יש מפרשים זה מתאמץ לסוף הפסוק ושנתם כבהלה, שהיו מתבלקטים כל הענה ודעת ר' נתן היא בניגוד למסורת הירושלמי סוף תעניה ומדרש איכה פתיחה ל"ג עיין בתוס' הגיל].

52 כ"ל': אפילו הוא הורג אותנו וכו'.

53 ב' מוסיף: שנא' הן יקטלני לו איחל וחסר ביתר הנוסחאות.

54 ביתר הנוסחאות: אעפ"כ והוא רחום. בכ"ל: אפילו אם הוא הורג אותנו וכו' ולו אנו בעיין וכתוב ושבו ושחרו אל למה (וישכחו) [ויזכרו] כי אלהים צודם ואל עליון נואלם שנאלם משעבוד מלכות בחוק יד.

55 בר': א"ר סימון זכ"ה ככסה כתי' אצל ב'. ב"ל': א"ר יודא (ב'): אמר יודא בר' סימון.

56 צ"ל: אינו אומר אלא אך במשפט, זכ"ה בר' ובכסה כתי' אצל ב'.

57 צ"ל: נמי, כשאר הנוסחאות.

58 כ"ה בר' ובכסה כתי' אצל ב' וכפניין האמנה לריימונד פרטיני צד .58.

ב' שם. ב"ל': הדיא אמרה דלית וכו', נ' מתקן: אמרי אינשי ולית מתין חיינ' שנא' וכו' והוא מפרש: סכאן יש להוכיח שאין תחית המתים בתורה.

59 ב' מוסיף: חס ושלום, וחסר ביתר הנוסחאות. נ' ב' שונה סוחר הנוסחאות: זה יצד הרע שהוא עמו בעולם הזה.

60 נ' מוסיף: ימרוהו במרבר חטאו במרבר וכו' זכ"ה ב"ל'.

61 כ"ה גס בר', ונ' מוסיף: ולקו במרבר שנא' במרבר הזה יתמו וגו', זכ"ה ב"ל'. המבטא לקו במרבר נמצא גם בב' אבל שם הנוסח שונה: ימרוהו במרבר יעצבוהו ב'סימון כשאלת מן ושליו ופי' באר ושאר נסינות מה סופיהן במרבר הזה יתמו ושם ימותו במרבר לקו ובמרבר מתנחסין שנא' וגו'.

62 נ' מוסיף: וקרש ישראל התנו אשר שם אותותיו שהיו המכות נרשמות בגופן, זכ"ה לפנינו לקמן וגם בר"ב וב"ל'.

63 כ"ה בר"ב, נ' מוחק את המלה, אני' (ומפרש: מתי הוכיחו) זכ"ה בכ"ל.

64 ב' מוסיף: שהתאוו לשלשנותן, וחסר ביתר הנוסחאות.

65 נ' מוחק את המלים המכות... הוי, ומכניס אותן למעלה דאח הערה⁶². ב' ד"א שהיו הסכות נרשמות בגופן שנאמר והתחית הן [יחוקאל ט' ד'].

66 כ"ה ב' אבל בר' ובכסה כתי' אצל ב': שפותות. ב': מפתות ועיין הערה¹⁶⁵ וסש"ש.

ר' שמעון [בן] יוחאי ורבנן⁶⁷ חנו שבעת ימים היתה המכה ושלשה ועשרים יום היתה המכה עושה בהם ו(ב)שבעה ימים ב(י)ן מכה למכה ש"ג וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאור (שמות ז כה)⁶⁸ הוי אשר שם במצרים אותותיו⁶⁹. ויהפוך להם יאוריהם בתחלה היו ממלאים ישראל בספלים והמצרים תביוחהם, של ישראל מים בספל של, ושל מצרים רם וחורין והיו ממלאים מים בספל והיה המצרי אומ' לישאל אני ואתה נשתה יחד ושניהם היו, נותנין פיהם בספל והיה המצרי שותה רם וישראל שתה מים⁷⁰ אמר ר' אבין כל מים שהיו המצרים שותים היו לוקחים אותם ברמים⁷¹. מן ישראל ומשם העשירו שאם היו לוקחין ב(ל)א רמים (ו)היה נהפך לרם ר' יוסי אומ' מן ושאלה אשה משכנתה (שמות ג כב) ר"א (משלח) ישלח ב(ה)ם ערוב ר' ר' יהודה אומר נשכיתא⁷² ר' נחמיה אומר ערוב מלמטה רובים ואריות ונמרים מלמעלה⁷³ ר' נתן אומ' מלמעלה ערוב נרוונין ובאות⁷⁴ ועורבות ועופות, מלמטה (ו)אריות וזאבים ונמרים. ר' חמא ור' יהושע שניהם אומר⁷⁵ מין חיה הוא ושמו פנחרין⁷⁶ והביאו הב"ה עליהם. ר' יאשיה אומ' העריב עליהם את המאורת אמר ר' שמעון בן לקיש אמר הב"ה לפרעה אתה בקשת לערוב זרע אברהם אוהבי אני מערבבך מן העולם ש"ג ישלח בם חרון אפו עברה וזעם ולא ערוביבה בלבד אלא וצפרדע ותשחיתם אמר ר' יוחנן כל מקום שהיו רובצים שם⁷⁷ נעשה צפרדעים⁷⁸

67 ג' ר' יהושע בן קרח ורבנן, והשאר נמחק.

68 כ"ה גם בסכ': (שבעת ימים היה בהן המכה וכו') כד': שבעת ימים היה מתדה בהם וכו'. ג' טוחק את המלים: חנו שבעת... עושה בהם, ומכאן תחתן: ר"ז אומר ז' ימים היה עושה בהן המכה וכו' ימים היתה] רווחה בין מכה למכה בכל חרש ורבנן אמר' עשרים ושלשה היתה המכה ושבעה ימים היתה רווחה בין מכה למכה שנא' וכו'. ב': חדש היה קצוב לכל מכה כיצד שבעה ימים החרה בהן המכה ועשרים ושלשה ימים היתה המכה עושה בהן החרה ושבעת ימים היה בין מכה למכה כהריוחה שנא' וכו'. ועיין שם הערה נ"ג.

69 כ"ה גם בב' וחסר בר' ונ' מפלא את החסר.

70 הניצטא שלפנינו וכו' משובשח. ג' מתקן: בתחלה היו ממלאין בחביות והיו ישראל והמצרי ממלאין תביוחהן כחאת והיה חביותו של ישראל מתמלא מים וחביותו של מצרים רם וחורין והיו ישראל והמצרי ממלאין סים בספלים והיה המצרי אומר לישראל נשתה אני ואתה בספל אחד, היו שניהם נותנין פיהם בספל והיה ישראל שותה מים והמצרי רם, וכו' כשנויים ביל', בב' ובסכ'.

71 ג' מוסיף: יקרים וכו' ביל' ובב' (בדמים יקרים מישראל).

72 כדלומר, חיות נושכות, אבל בר', כמטה כתי' של ב' ובסכ': נשריתא. ב': נעוריתא, ג': ס'א נעורות שלח בהם. יל': פוריתא. ולנירסח נשריתא, השנה להלן: בר מין, והערה נ"ט אצל ב'. ועיין חולין פ"ג מ"א ובעה"ש ערך ג.

73 כ"ה גם בד' ונ' מתקן: דובין ואריות ונמרים חאבים היו, וכו' בב' ובסכ' (ובסכ' חסר הו').

74 צ"ל כדנוין ודאות. ד' ומכ': נרניון, ג' מפרש: מין עוף הדורס ועיין לעיל הערה 72.

75 כ"ה כדב' ובסכ': יל' חמא בר הנינא ור' סימון, יל': ד' חננא ב"ד פפא ור' סימון

76 ב' מוסיף: וש אומרים כמלנית שטה.

77 ג' מפרש: המצרים.

78 ג' מוסיף: ובתי יל': בבחי' השיש ובתי חספיין יל': הפסיפסיים, ב': הפסיים סה

היו עושין הצפרדעים היו וכו'.

והיו רואין ועולין לתוכן? והיו אומרים אנו שלוחים של מי שאמר וקיה העולם הוסיפם⁸⁰ נבקעו מפניהם. אמר ר' יהודה בשם ר' א' זה אחד מן הדברים שהשלט הב"ה את הרך בקשה ואלו הן עכברים של פלשתים ש'ן ויך אותם כשחורים (ש"א ה ו) והיה הפלשתי יושב על הספסל⁸² של נחושת כיון שהיה עולה נבקע מאליו הספסל והוא עולה וישב את בני מעים וכן הצרעה בן ימי יהושע שהיו יוצאין אימורין ונכנסין עליהן⁸³ מקישות לו אחת לתוך אחת ואחת לתוך פיו [אחת לתוך עיניה⁸⁴ ש'ן וגם את הצרעה (רכבים ז כ) וחץ נעמן שהכה את אחאב ונכנס לתוך השריין והכרו ש'ן והוא) איש משך בקשת לתומו (ויך) (ויכה) את מלך (ארם) [ישראל] (מ"א כב לר) ואבן שהשל ין רוד וקבע במצחו של גלית⁸⁵ ש'ן ותמבע האבן במצחו (ש"א יז מט) (של גלית), ושרשי תאינה רכין שמבקעין את הצדך אמר ר' ברכיה בר חנינא⁸⁶ בשם ר' יהודה שרשי תמים כקעות בארץ חמשים אמה ושרשי תאינה רקיני⁸⁷ חמשים אמה אמר ר' יהודה⁸⁸ אף שני האריות רכות⁸⁹ מה כתי' לא מטו (ועד) [לארעית גובא עד רי שליטו בהון אריותא (רניאל ו כה) ובשמיר (שהן) (שהוא) כמין שעורה הוא נתון⁹⁰ בכלי מוכין מלא של עופרת⁹¹ ואם היה

79 מ"ה בר"ב. ג': היו בוקעות ועולות לתוכן, וכ"ה בילי.

80 צ"ל והסיפס נבקע. ד"ב ומכ"ל: הספים נבקעים. ג': והסיפין. יל': והיו נבקעות מלפניהם.

81 מ"ה גם בר"ב ובמכ"ל. ג': ר' יהודה רכבי וכ"ה בילי (רמו תת"כ) אבל בילי מלכיס (רמו רכ"ב): ר' יהודה בר' סימון.

82 מ"ה בילי מלכיס רמו רכ"ב, וילי שמות רמו קפ"ג. [אבל בכתי' של ב' (עיי"ש הערה ס"ט) ובמכ"ל: על הספל, וזו היא הגירסא הנכונה, (פירושו שהיה עושה צרכיו בספל (עיי"ן נדה פ"ט מ"ב), וכן מפורש בסדרש הגדול בהעלוהך ולפי הרובין ספרי זוטא עפ' 299): היה אחד מהן יושב בטור וכלומר, בדחיקה לנקבים, עיין ערוך ערך טחר, כפירוש הר"ל במדרש שמואל פ"י) וכו' היה אחד מהן יושב על הארץ וכו' עשו להם ספלים וכו' והיה אחר מהן יושב בתוך הספל וכו'. ש. ל.].

83 ג' גורם לפי גירסת הילי (שמות רמו קפ"ג, שמואל ק"ב, מלכיס רמו רכ"ב): כיון שהיו האימורין נכנסין ונשמנין במטרות היו נוטנין אבנים בפתח המערה והיו שתי צירעות בוקעות יל': קורעות) את האבנים ונכנסות עליהן.

84 צ"ל: אחת לתוך עינו אחת ואחת לתוך עינו אחרת, כראיתא בר"ב ובמכ"ל. צ"עין רב"ט רבב הוצ' ליברמן צד 31.

85 מ"ה בר"ב ובמכ"ל. ג' מתקן: והאבן שמת בה גלית כיון שהשליך דוד את האבן נכנסה האבן כבדול שעל מצחו של גלית וטבע במצחו של גלית. ב': שנכנס אבן טעצסה וטבעה במצחו.

86 נב': בר חנינא בר איקא, וצ"ל ב"ד (בשם ר') חנינא וכו'. [ועלם מ"ה] שהמאמר מובא בירוש' (ברכות פ"ט ה"ג ובמקבילות כהעניה ובע"ז) ומשם ברור שהגירסא: בר איקא נכונה, ובב"ר ספ"ג, תיאודור 126: ר' חנינה בר עיקה ר' (בד' שם: ור') בר"ב כשם ר' יהודה וכו', ובהערות שם: ובכל המקומות לא גרסינן ר' ברכיה' ועלם סמנו המדרש שלגון.

87 צ"ל רכין. כמו שהוא בשאר הנוסחאות ובירוש' ובב"ר הילי.

88 בר"ב. בילי ובמכ"ל: בר חייא.

89 רכות' ליחא בד' אבל יחא בנ', יל' ומכ"ל.

90 צ"ל: שהוא נתון. בד': כמין שעורה נתון. ג': שהיה נתון וכ"ה בב' ובמכ"ל.

91 בר"ב ובמכ"ל: מלא מוכין של עופרת (בד"ק כטעות: עופות). ג': כלי של עופרת מלא מוכין ומלא מוכין וכ"ה בילי.

והנה (אפע"י) [אפ"ן] על ההר או על הצור היה יורד ובוקע למטה⁹² ובו חלק שלמה כל אבני בית המקדש⁹³ מפני שכתוב בהן לא תניף עליהן ברזל (דברים כו ה) ומי הביאו הנשר⁹⁴ ואמרו ליה לא הביאו הנשר אלא כדכתיב⁹⁵: עשיתי לי שרים ושרות (קהלת ב ח) אלו מיני זמר, ותענוגות בני האדם (שם שם) אלו בריכות של מיס⁹⁶, עדה ושרות (שם שם) אלו מרהצאות הכא תרגמו שרה ושרות⁹⁷ ולמאי מתבעי לויא (אמא) [אמר] להו הכי אעביר בעינא למבנייה בית מקדשא אמרו ליה אית לך שמירא שבו פסל משה אכני אפור⁹⁸ ואת יכיל למעבר⁹⁹ זיל איתי שרה ושרתין ונכבשהו¹⁰⁰ איפשר (ארעי) [רדיעין] ומגלה להו אול איתניהו אמרו לו און [לא] ירעינן רלמא אשמראי מלכא רשדי [ידע] אמ' להו והיכי איתיה אמרו ליה בטורא רפלן הוא וכריית' ליה גובא ומליא מיא ומכסי ליה בטירא והחם בושפנא וכל יומא סליק למתיבתא דרקייעא ונחית וגמר למתיבתא דארעא¹⁰¹ כיון גמר אתו שרדיה¹⁰² לנושפנקה ומגלי ליה ושבי ליה והדר (ליה) מכסי ליה וחחיים ליה אול שרדיה לבניהו בן יהוידע רישא דמנהדר¹⁰³ חב ליה עוקתא דחקיק עלה שם¹⁰⁴ ושושלתא דחקיק עלה שם וגבאבי דסמרא חיקי דחמרא אול כריא (ו) בירא מתתאי ושפך למיא וחחיים ליה¹⁰⁵ וסליק ויתבי כאילנא (רי) כי אתא שדיה¹⁰⁶ לנושפנא גלייא¹⁰⁷ אשכחיה חמרא אמ' ¹⁰⁸ לץ היין הומה שכר (משלי ה א) דכתי'

⁹² כ"ה כ"כ ובמכ' נ' יול: היה בוקעו ובמקום היה יורד ובוקע למטה.

⁹³ בר' ביל' ובמכ': כל אבני מורח. נ' מתקן: כל אבני בית המקדש, כראיחא לפניו בב' ועיין סוטה ט"ה כ' ובמקבילות.

⁹⁴ כ"ה גס בר' ובמכ'. נ' גורס ומוסיף: ומי הביאו לשלמה הנשר הביאו מן עדן שנא' וידבר על הכהמה ועל העוף שא"ל היואך השמיר קבוע והלך הנשר והביאו לו. וכה' ביל' מלכים דמו קפ"ב ובב'.

⁹⁵ כ"ה בר' ובמכ'. כ': הרוכישת.

⁹⁶ גל' ובב' גוסף: ומרהצאות וכה' בניטין ס"ח א'.

⁹⁷ כ"ה בר' ובמכ' (אלא שבשניהם: ושרתינן) ב' מוסיף: במערבא אמרי שירתא. אמר ר' יוחנן שלש מאות שדין יש בשחין... ושירה עצמה אינה יודעת מה היא רוצה אמרי ושרתינן למאי אתבעי לה, דכתיב והבית בהבנותו אבן שלמה ססע נבנה אמר להו לרבנן היכי ליעביד אמרי ליה וכו' וכה' בענויים בני ועיין גיטין שם.

⁹⁸ כ"ה גס בר' ובמכ'. בנמרא: דאיתיה ששה לאבני אפור.

⁹⁹ חסר בבבלי ונמצא שם: אמר ליה היכי אשכחא אמרו ליה וכו'.

¹⁰⁰ צ"ל: וכבשניהו (בגמ' מוסיף: אהדר).

¹⁰¹ נ' מתקן לפי נוסח הנמרא: סליק... דרקייעא ונמר ממתיבתא דרקייעא ונחית וגמר מתיבתא (בר': ממתיבתא) דארעא.

¹⁰² ר"ב: וסירר. ועיין להלן הערה ¹⁰⁶.

¹⁰³ רישא דמנהדרה' חסר בגמ' וביל', ועיין ברכות ד' רע"א.

¹⁰⁴ גל' וב' גוסף: המפורש. ועיין להלן הערה ¹⁴¹. ואח"כ צ"ל: דעמרא, במקום דסמרא.

¹⁰⁵ הגירסא לפנינו וכו' קטועה ומשובשת. נ' מתקן לפי נוסח הנמרא: כרא בירא מתתאי ושפניהו למיא... ושפניהו לחמרא ואטמיניהו סליק וכו'.

¹⁰⁶ ר"ב סירירה, ועיין לעיל הערה ¹⁰².

¹⁰⁷ נ': גלייה.

¹⁰⁸ ר"ב גוסף: כתיב.

אחד אומ' 100 זנות יין ותרוש יקח לב (הושע ד יא) לא אשת' 110 ונני ורוא 111 אחא
 בנייהו שרא עליהו שושלתא רחקק עלה שם כי איתער הוה קא מפרזלא אמ' ליה
 בניהו שמא (רמרק) [רמרך] עלך נקטיה כר נקטיה ואחיה כהדיה 112 מטא הוה
 ריקלא ואיחנא ליה (כבא) [כפא] [לקומתיה] [לקומתיה] איתבר' גרמיה מיניה
 אמ' היינו רכתי' ולשון רכה תשבר גרם (משלי כה טו) חזא ההוא חרוותא רהו
 ממטו ליה 113 בכי, חזא ההוא סמיא רהוה קא טעי באון[ך] חא אסקייא חזייא
 ההוא רויא רהו קאטעי באון[ך] חא ואסקיה חזא ההוא עמיא 114 נברא ראמ'
 לאושכפי עביר ליה מסאני לשב שנים חייך חזא ההוא קיסמא רהו קסים
 אריפתא 115 חייך כי מטו להתם לא עיילוהי קמה דשלמא עד! תלתה יומי,
 יומא (קמלהי) [קמא] אמ' להו מאי טעמא לא קא בעי ליה מלכא אמרו ליה
 אנסיה (מיכלא) 116 שקל לבינתא אותבא ארעא 117 אהו אמרו ליה לשלמה
 אמ' להו הכי אמ' להו עיקרו תכא מיניה 118 לסוף תלתא יומי עלה לקמיה 119
 אמ' ליה מכרי כי את מצית 120 ליה לך 121 גרמידי השתא כבשת ליה לכולי
 עלמא 122 למבנייה לבית מקדשא וקא מייבעי ליה שמדא אמר לי לירידי לא
 מסדיה אלא לשירא דמיא 123 ולא יהב ליה אלא לתרנגלא ברא דמיהמן

109 ב': וכתוב אחר אוסר.

110 [צריך להוסיף ע"פ שאר הנוסחאות והכבלי: כי צחי לא סניא ליה איסת'. ופירש':
 לא סני ליה, לא יכול להתאפק. וביטוי זה נמצא גם במס' כלה הוצ' הזר 380: לילא חד הוינא
 רוי ואחרונה לב בא באפי, וצריכנא לפי רגלים ולא מסתני לי פתחנא לדנא ורסיי
 ביה. כלומר, לילה אחד הייתי שכור וסגרו את הדלת כערי, וצריך הייתי להגישל מי רגלים,
 ולא יכלתי להתאפק פתחתי את החבית (שסמנה שתיתי את היין) והטלתי (את סי רגלי) לתוכה.
 והשורה הבטוי הרגיל, לא סני רלא'.

111 [בנוסחאות ובכבלי: ורוא ונני, אבל גירסת הכתי' אינו שיבוש ברור. עיין עירובין
 ס' ב': שחא יותר מרביעית כל שכן דרך טורדהו ושיגה מסכתו ש"ל].
 112 בכבלי: כי נקיש ליה ואחי מטא ריקלא, וחסר לפנינו יתר המאמר: חף ביה שדייה
 מטא לביתא שדייה מטא נבי כובא (ר': נוכא) דהריא ארמלתא נפקא ואיחנא וכו'.
 113 כ"ה גם בר', ו' טקן: רהו מחדו ליה. בנשין: רהו מחדרן (באנרות התלמוד שם:
 פחדו לה).

114 בחדר הנוסחאות חסרה המלה עמיא ואולי צ"ל: שמע, נוסח אחר. לחזק'
 115 אריפתא' חסר בכבלי וביולי' ונמצא בר"ב, ועיין חוספתא שבת פ"ו (פ"ג) 117.
 116 בשאר הנוסחאות: משתייא.

117 עיין הגירסא בגמרא: שקל לכינתא אותיב אחברתא. . . שקל לכינתא אותכה
 אארעא.

118 בכבלי: נגורו מיניה מיכלא (בב': יגזור מיכלא) וכו' ביל'. ובר': עקרו תכא סקמיה
 [וכן כספחים קט"ו ב': מעקרי חכא מיקמן].

119 חסר כאן: שקל קניא ומשח ארבעה גרמידי ושדא קמיה.

120 צ"ל: סחית, בכבלי: כי מיית ההוא נכרא.

121 צ"ל: לית לך בון אלא ד' גרמידי.

122 חסר לפנינו: ולא שבעת עד דכבשת נמי לירידי אמר ליה לא בעינא סיך מירי אלא
 בעינא וכו'.

123 צ"ל לשרא (בד"ק בטעות: לשרא) דימא וכו' בב', ביל' ובכבלי.

[יט]

פרקים ממדרש ההלים כה"י

סז

אשבעתא ומאי עביד ליה ממני ליה לטורא רליח בה ישוב ומנח ליה אכתרא¹²⁴ דטורא (ושקע)¹²⁵ ופקע טורא ונקיט¹²⁶ בי זמני¹²⁷ להיעול להתם¹²⁸ ושרייה לאקדוחי¹²⁹ והיינו דמתרגומן¹³⁰ ער טורא¹³¹ בקוב קינא¹³² אתרגולה¹³³ ראית לה בני וחפייה לקינא בזוגינא חזרתא כי אתא למיכל¹³⁴ לא מציא אולא אייתי שמרא אותבא עליה ורמו ביה קלא שריה ושקלייה אולה חנקה נפש על שבעתא כי אתא אמרין ליה (אימלא) (אימא) לן כל אילין מליא דחמיאה רעברת באורחא מא טעמא כי חזית דהוא סמיא אסקתיה כרי הוה טעי באורחא אמ' ליה רמכרוי עליה ברקיעה דרדיק גמור הוא ומאן רעבר ליה ניח נפשא וכי לעלמא דאתי, ומאי טעמא כי חזית לההוא רויא דהוא קא טעי אסקתיה אמ' ליה רמכרוי עליה ברקיעה דרשע גמור הוא¹³⁵ ואימינא אשבקיה דליכול עלמא מאי טעמא חזית לההוא חידוהא בכית אמ' ליה דמית נברא בנו תלתין יומין ובעיא למנטריא ליבם תליכר שנין ומאי טעמא כי חזית¹³⁶ לההוא נברא רקא [אמרן] לאישכאפא עביד לי מאסני שבע שנין¹³⁷ ומאי טעמא כי חזית לההוא קסמא רקא קסם אריפתא חייכת¹³⁸ אמ' ליה מאי (טעמא) ראיכא חותי לא [ידע] מרי אחרינא ידע שהיה נביה (על) ועדן דמכנייה לבית מקדשא¹³⁹ ליומא חד הוה יתיב לחודיה אמ' שלומה כתי' כתועפות ראם לו (במדרב כר ח) ואמרי' כתועפות אלו מלאכי השרת, ראים אלו השדים מאי רבותי' כעין¹⁴⁰ אמ' ליה שקיל שועלתא מאי ורב לי עזקתא

124 בטרוא: אשינא וכו' ביל' ובנ'. בד': אטינרא נכנראה שהיא כתרוא היא קתרא, שן סלע, עיין יסטרוב ערך קתראן.
125 נקוד לסימן מחיקה.
126 בכבלי וביל': ומנקיט מייתי, ד': ונפיק, ג': ומייתי, ב': ומשקל.
127 צ"ל בורוני כשאר הנוסחאות.
128 בד': ומעייל להתם, ב': ומעייל.
129 כ"ה גם בד'. ג' מוחק את המלים האלה ונורס: וקדחי ועביד תמן קני, וכעין נרסא זו גם בב': ושריא להתם לאקדוח ועביר קיניה להתם. ובכבלי: ושדי התם והווי ישוב וכו' ביל'.
130 כ"ה בנמרא, בד' וביל'. ג' מוסיף: דוכיפת וכן נורס ב'.
131 תרגום זה עתיק הוא שכן כבר נמצא במכילתא לויקרא (תפרסם מכ"י ע"י ר'ין אפשטיין כסה"י לכבוד קרויס עמ' 48): הדוכיפת זו חורשת שב שדות. נגר טורא, איפוא אינו אלא תורשת שבשרה (טור = שדה, עיין אפשטיין בחיקונים והערות שם בדיש הספר, ומ"ש ר"ש ליברמן בתרביץ ש"ח עמ' 367). אבל בספרי ספרד פירשו שנגר טורא נקב את ההר שנפל על צאורו של עוג [עיין דברים רבה הוצ' ליברמן עמ' 27 הערה 10, ולפ"ז נראה שפירשו בכבלי טורא כפשוטו.
132 צ"ל כנדקון בקינא, כמו בכבלי, יל', ב' ונ'. בד' בטעות: בעו.
133 צ"ל: דתרגולה ברא.
134 צ"ל: למיעל, ב', יל' ונ': בעי למיעל.
135 בכבלי וביל' נוסף: ועברי ליה ניחא נפשיה. וחסר בד"ב.
136 בכבלי וביל': כי שמעית.
137 המאסר קטוע וחסר כאן: חייכת אל' ההוא נברא שב יומין לית ליה בעלמא ומסאני לשב שנין בעי.
138 בכבלי: דהוה יתיב אבי נוי דמלאכא, וחסר גם בד"ק ובב'.
139 בכבלי: רחמיה נביה וכו'. 140 צ"ל כהון, ב' ונ': דכוותיכו מינן.

רחיק עליה שם¹⁴¹: ואחיו לך שקל מיניה שושלתא ויהב לי עזקתא ובלעה ואוחבא לחרא נפא¹⁴² דארעה והרא נפא¹⁴³ דרקיעא פתקיה ארבע מאה פרסה¹⁴⁴ כל דויכא דהוא מטי הוא קא אמר להו אני קהלת הייתי מלך (ישראל) על ישראל בני ירושלים (קה' א יב) אמרי מבדי שטיא אחרא מלחא לא שצריך¹⁴⁵ מאי (ראי ראי) (האי) דקא אמר אחו¹⁴⁶ אמרו ליה לבניהו בן יהוידע קא פיעי לך מלכא אמ' להו לא שלחו להו למלכותא קא אתי מלכא לבניהו¹⁴⁷ ואמרו להו¹⁴⁸ אין ובמקום קא אחי¹⁴⁹ וקא חבע נמי לב(י)ח שבע אימיה בין רשמעו הכי אחיהו לשלמה ויהבו ליה עזקתא דחיקי עלה שם ושושלתא דהוה עלוהי שם כד הוא עייל סאיה¹⁴⁹ ופרח ואפי' הכי הוא ליה ביעחותא מניה ש'ג הנה מטתו של שלמה ששים גבורים סכיב לה כולם אחמי חרב מלומי מלחמה (שה'ש ג ו) הב ושמואל חר אמ' מלך והריוט היה¹⁵⁰ וחר אמ' [מלך] והריוט ומלך היה.

וצפרדע ותשחיתם שני וחעל הצפרדע (שמות ח ב) שהיתה מסעת ועליה¹⁵¹ לעשות שליחותה הוי וצפרדע. ותשחיתם כענין ש'ג כי משחיתם בהם מום כם (ויקרא כב כה)¹⁵². יהרג בברד ופניס ר' יהודה בשם ר' שמעון בן לקיש אמ' כפלקין היה יורד הברד וקטע את כל האילנות אמ' ר' יוחנן מן הרא רר' שמעון בן לקיש את שמע חרחין בחנמל בא חן מל¹⁵³.

יהרג בברד ופניס ושקמותם [בחנמל]¹⁵⁴ כיון שהיתה¹⁵⁵ הברד עתיד לבוא

141 ג' מוסיף: המפורש. ועיין לעיל הערה 104.

142 צ"ל: נפא.

143 חסר כאן וכד' יתר המאמר, ועיין בבבלי וביל' וכנראה שההמשך אינו מעיקר הספר.

144 (בב' צריך (סריך, עיין חוספת ראשונים יוסא עמ' 188 הערה 114) וכד' וכן בבבלי:

סריך אבל באגרות התלמוד שם: צריך. ושצריך הוא שפעל מצרך (סריך).

145 כ"ה בד', ונ': דקא אמר אחי.

146 ג' ובבלי: לבניכו.

147 כ"ה בד', ג' יל' ובבלי: שלחו להו.

148 כ"ה בד', וצ"ל: שלחו ליה אין קאתי שלחו להו בדקו ככרעיה שלחו להו בסוקי קאתי.

וכ"ה בבבלי, בני וביל' בשנויים (ב' גורס: וכמו קיקא אחיא, וצ"ל ובסוקי קא אחי). בכ"י שלפנינו

וכד' חסר: תבעניהו לכולא נשיא דשלמה (כדאיחא בב') וקא חבעי להו בדתיהו (כדאיחא

בבבלי, יל' ונ').

149 ככבלי, בר"ב וביל': חוייה נלפנינו גירסא מקורית, ופירושו: ראה אותה, עיין כתובות

ס' א', ס' ו' לאפא. שם ס"ב ב': סוי לבה ופרשיי: ראה לבה, והיא סאיה היא חזייהן.

150 ג' מוסיף: ותו לא.

151 צ"ל (לפי ד'): צפרדע אחת היתה (כל זה חסר בב') והיתה מסעת נ': בוקעת.

וכן ב' ועולה.

152 כ"ה גם בד' והיא גירסא קטועה וצ"ל: שהיתה מסרסת אתם כענין שנאמר וכי. והשוה

שמור פ"ג ופס"ג-כ"ז. ג' מוחק את הפסוק: כי משחתם בם, ומביא במקומו את הפסוק: כי

משחיתים אוחזו ונז' (כראשית י"ט י"ג).

153 ג' מביא ס"א: נח מל, (עיין שמור פ"ח) וכליון שם: גרסת רש"י כאשר בדפוס והוא

פ"י פסוק מהו חן מל.

154 בטעות הביא הסופר את הפסוק ששייך לעיל וצ"ל: ויהרג בברד את בעירם.

155 ב' ונ': סכת הברד.

סט

פרקים ממדרש תהלים כת"י

[כא]

אמ' משה לפרעה שלח העז את מקנך (שמות ט יט) אמ' פרעה עכשו¹⁵⁶ אנו באין לשמוע דבריו של בן עמרם אמ' ר' רעיא בתרייתא מא דהוא חד שרביט כולה משתברה ליה¹⁵⁷ כיון שבא נעשה ככחול הזה בפניו (עצמו)¹⁵⁸ צאנו הווי ויסגור לברך בעירם ולא היו יכולין להלך והיה המצרי אומר אוי לו לאותו האיש מה הוא עושה נוטלה ושוחטה ומאכיל בניו ממנה כיון ששחטה היה נוטל את כשרה על כתיפו והיה העוף יורד ונוטלה מעל כתיפו ש"נ ומקניהם לרשפים כענין ש"נ ובני רשף וניהו¹⁵⁹ עוף (אויב ה' ז). ישלח במ חרון אפו ר' יוסי הגלילי אומר עשר מכות לקו המצרים במצרים ש"נ אצבע אלהים היא (שמות ח טו) וכמה לקו באצבע עשר מכות ובים לקו חמשים מכות ש"נ אצבע [אלהים] היא¹⁶⁰ הרי חמשים מכות¹⁶⁰ ועל הים לקו מ[א]תים מכות ש"נ ישלח במ חרון אפו עכרה וזעם [ונו'] עכרה אחת זעם שתיים צרה שלוש משלחת מלאכי ארבע הרי מאתים מכות שלקו על הים ש"נ וירא ישראל את היר הגדולה (שמות יר לא). ר' עקיבא אומ' במצרים לקו חמשים מכות על כל אחת ואחת עשר¹⁶¹ ש"נ אצבע אלהים היא¹⁶² הרי חמשים¹⁶³ ועל הים מאתים חמשים ש"נ ישלח במ חרון אפו [ונו'] חרון אפן אחת עכרה שתיים זעם שלוש צרה ארבע משלחת מלאכי רעים חמש¹⁶⁴ ליה הונא בשם ר' אבין אמ' כל מכה ומכה שהיתה באה על המצ[ר]ים במדה ובמשקל היתה באה עליהם.
לא חשך (במות) [ממות] נפשם¹⁶⁵ ויך כל בכור במצרים אמ' ר' אבא בר'

¹⁵⁶ צ"ל וכי עכשו כבד"ב ובסכ'.

¹⁵⁷ ב': אמר רעיא בתרייתא מה דהוא חד שרביט הוה, משתברא ליה. נ' מביא הוספה מס'א: הוה מחי ליה שסתברה וכו' וכ"ה גם כיל'. [והעיר ב': משל הריגת הוא, ולא פירשו. ואולי צ"ל: אמר רעיא: בתרייתא (= בתרייתא) היא, כלומר מכה אחרונה היא, עיין שמות פ"ט י"ד) מה (= אחרי, מכיון. עיין הירוש' בפסוקו, שבא צד כ"ג) דהוא (כני' הכתי' שלנו וילקוט ר"ר) חד שרביט מחי לה משתברה ליה, כלומר, מפני שהוא שרביט אחד הוא מכה ומשתבר ונאין לפחד יוחר) או שצ"ל: מאן דהוה [ליה] חד שרביט מחי בה ומשתברה ליה].

¹⁵⁸ כפילות כוונתה מהמלה הבאה.

¹⁵⁹ צ"ל וירא ישראל את היר הגדולה ונו'. כד"ב ובסכ' נוסף: והיר חמש אצבעות.

¹⁶⁰ חסר בכ"י שלפנינו מה שנסמא בר"ב ובסכ' (בשנויים): ר' אליעזר אומר במצרים לקו ארבע מכות שנאמר אצבע אלהים היא טטרונן (בד"ק ובסכ': נוטריון) היה על כל אחת ואחת הרי חמשים מכות וכו'. נ' גורס: ארבע בלשון טטרונן היה וכו' וצ"ל ארבע בלשון יון טטרונן וכו'.

¹⁶¹ בר' נוסף: ש"נ אלהים נצב בעדה אל, ובנ' כלפניו.

¹⁶² חסר כאן: טטרונן (כבר'ו) הוא וראש האצבע עשר הרי חמשים. בובר מתקן את הגירסא ולא הועיל כלום בהקנתו.

¹⁶³ נ' מוסיף: במצרים.

¹⁶⁴ נשטם הפסוק: יפלט נחבי לאפו.

¹⁶⁵ חסר כאן: דאמר ר' יהושע בן לוי כל מכה ומכה שהיתה באה עליהם מכת ברך שפע (ב' זמכ': שפה) עליהם שנא' ויחיסם לברך הסניר. נ' מביא ס'א: מכת דבר עליהן שנא' ויחיסם ונו'. כיל': מכת הרברך נשפע עליהם. [והג' שפה נכונה. עיין במדרש חרש שפרסם מאן כספרו *The Bible As Read And Preached* וכו' צד ק"ו הערה 26. מדרש ליב מרוח צד 352, ובהגס זהיה פרלס כסתי לכבוד אברהם צד 182.]

ארצט

[כב]

אחא בכור לאיש ובכור לאשה בכור לבהמה בכור לכל ואם לא היה שם בכור אפטרפוס שבבית¹⁶⁶ ש"נ כי אין בית אשר אין שם מת (שמות יב ל). ויסע כצאן עמו מה הצאן הזה אין מתקנין להם איפושטיין¹⁶⁷ פי' אל מרעה¹⁶⁸ כך (יצא) ויצא העם ולקטו (שם טז ד) מה [הצאן]¹⁶⁹ הזה מחכלת אילנות אין בעליה מעלין עליהם¹⁷⁰ כך ישראל אי מה הצאן הזה מה וצמרה¹⁷¹ של בעליה כך ישראל אמ' ר' יוחנן בשם ר' אלעזר בשם ר' יוסי הגלילי¹⁷² (אתימה) [ואתן] צאני וצאן מרעיתי אדם אתם (יחזקאל לד לא) צאן לעונשין אדם אתם לקבל שכר ר' שמעון בן וסי בן קרסמא ור' יורן¹⁷³ אמרי בשם ר' יהושע בן לוי כאיזה צאן כצאן של יתרו כאיזה עדר כעדר של יתרו מה צאן יתרו מן הישוב למרבר¹⁷⁴ כך ישראל¹⁷⁵ מה הצאן הזה נמשכה אחר בעליה כך ישראל נמשכין אחר משה ואהרן ש"נ ויסע משה את ישראל מים סוף (שמות טו יב). (ויבאום) (ויביאום) אל (הר) [גבול] קודשו [והר זה קנתה ימינו] זה בית המקדש ויפלים בחבל נחלה וישכנו באהליהם שבטי ישראל שכן¹⁷⁶ ישראל באהלים מלך¹⁷⁷ ויטוש משכן שילו כתוב אחד אומ' חביאמו וחטעמו (שמות טז יז) וכתי' חביאמו משכן שילו¹⁷⁸ בית למטה ויריעות כלמעלה ר' זעירא אמר קרשים היו ש"נ ויטוש משכן שילו¹⁷⁹.

ויתן לשבי עוון זה הארון בחוריו אכלה אש זה נרב ואבירו שחצים¹⁸⁰ היו שהיו אומרים¹⁸¹ [אנו] בני כהן גדול משה רודינו מלך, זקינינו נשיא¹⁸² אינו היא אשה הוננת לנו לכך בחוריו אכלה אש ומפני מה על כי בתולתיו לא הוללו.

166 צ"ל: שבבית מה כמו ב. ג' ויל': היה מת.

167 ד': איפוסיהן. ב': איפליטין (ובהערות שם סכתי שונים: איפליטון, אפוסיהם, איפוסיהן, איפוסין, אופוסיהון) מב': איפוסרין (ונכון הוא: אפוססין, אפוססין, ובספור פכ"ד ג') (ברק'): אפוסיהון, ובכתי"א שם: אפוסיהון, וצ"ל אפוססין *ἀποσσειס* אוצר, [עין בצוואת שמעון פ"ב ט"ט הוצ' שרלס, אוקספורד 1908 צד 17, וכן סהרונס לנכון בס"ר מסעי, כ"ג ב' (שהעיר עליו ב'): אוצרות].

168 פירוש סן גוליון ענגס לפנים וליחא בשאר הנוסחאות.

169 כ"ה בגליון כתי"א.

170 [פירושו: אין עושין אחא חשבון (מעלין בדמים) וכן בכמ"ר פ"ב ט"ז: כך הם ישראל כשהן חזואים אין הקב"ה מעלה עליהם].

171 בר' בב' ובמכ': נוזה וצמרה ושטפה. בנ': ניה צמרה וכו'.

172 כ"ה גם בד' וצ"ל: בנו של ר' יוסי הגלילי כמו בב' ובג': בס"ר = בנו של ר'.

173 בד': ר' שמעון כשם ר' יוסי בן קצרהא, ב': ר' שמעון בן חנן כשם ר' יוסף בן קצרהא.

174 בד' ובסכ': מה עדר וצאן של יתרו וכו'. ב': מה עדרו וצאנו וכו'.

175 ב' ונ' מוסיפים: ד"א.

176 = שיכן, השכין, והמלים, שכן ישראלי הסרות כשאר הנוסחאות.

177 צ"ל: של שלשים ואחד סלך כמו שהוא בר' ובמכ'.

178 צ"ל: ותביאנהו בית ה' שילו כמו שהוא בב'.

179 כל הסאמר מ, ויטוש משכן שילו' עד כאן חסר ככסה כתי' שהיו לפני ב', [גם ג' פסיע: ס"א אינו, אבל ישנו בסכ"י ובכתי"א אחרים שהיו לפני ב' (בסנויים)].

180 בר"ב: שקרנים, ג': שחצין ועיין בהוצ' ב' ובמכ': שרוצין וצ"ל: שחצין].

181 ג' מוסיף: אין אשה הוננת לנו, יל' וב': איזו אשה הוננת לנו.

182 כ"ה בר"ב ובמכ': כיל': אח אמנו נשיא.

עא

פרקים ממדרש ההלום כת"י

[כג]

כזהו בחרב נפלו זה חופני ופנחס. ויקץ כישן ה' אמר ר' ברכיה בשם [ר'] אלעזר ער שלא יבא הקץ הב"ה כישן עושה עצמו¹⁸³ כביכול ויקץ כישן ה' ולבשיבא הקץ כנבור מתרון מ"ן. ויך צריו אחר¹⁸⁴ חרבו של הב"ה שש עשרה פנים יש לה ש"צ [התאחרי הימיני השימי השמילי [יחוקאל כא כא] [התאחרי ד' הימיני ד' השמילי ד' המצעו¹⁸⁵ ד' הרי שש עשרה פנים יש לה. ויבחר [בשבט] [את שבט] יהודה את הר ציון אשר אהב. [רבי] הוא יתיב ופשיט כל החופות של בנימין הן אמ' ליה ר' שמעון בן חייא¹⁸⁶ והוא כת"י וימאס [בשבט] [באהל] [יוסף ובשבט אפרים לא [בחר] אמ' ליה ודה מסעי"א ליה לאבוה¹⁸⁷ מה מאיסה שנאמרה בשבט יוסף אינה אלא בשבט בנימין אף בחידה שנאמרה בשבט יהודה [אינה] אלא לבנימין. ויבן כמו [ראימים] [רמים] מקדשו כשהיה רועה דור מצא [את] את רמים ישן לכך ויבן כמו רמים מקדשו¹⁸⁸. ויבחר ברוד עברו ויקחהו ממכלאות צאן שהיה דור כולא¹⁸⁹ אל י"ג מפני אלו מוציא את הגדיים ומאכילן ראש עשבים ומוציא את התישים ומאכילן אמצעותן של עשבים ומוציא את הזקנות ומאכילן עיקרין של עשבים אמר הב"ה הואיל ויודע לרעות צאן [י]רעה צאני ומי הזקנות ואלו ישראל ש"צ [ואתנה] [ואתן] צאני וצאן מרעיתי ארם אתם [יחוקאל לר לא]. וירעם [בתום] [כתום] [לבבו ר'] אבהו בשם ר' יוחנן אמ' ישב [וחשב] [וחשב] שלא היה משמר נוטל עם חבירו בשרה אחחה אמ' דור לפני הב"ה כל מיני קילוסין אני מקלם לכך מהו אומ' כסוף תהלת ה' ידבר פי תהלה לקילוסו של הב"ה¹⁹⁰.

מזמור ע"ט

מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחליך זה שאמר הכתוב לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבוא צר ואויב [איכה ד יב] [מה] [מי] היה מאמין שידושלים נכבשת ביד השונאים מאחר שנעשו בה כל הנסים בימיו של סנחריב בא וראה בשעה שבא גרוד עמלק אל סיקלג ושרפה ושבה כל מה שהיה בתוכה

183 ג' ב' ומכ': עושה עצמו כישן. ובר' כלפניו.
184 בר"ב ובמכ': אמר ר' יצחק בר סריון חרבו וכו'. [במכ': ימין של הקב"ה]. ולעיל פ"א: ר' יצחק בר תרדיון. [בג' שם: ר' חנינא בר תרדיון.
185 לפון המקרא: השימי.
186 כ"ה גמ בסכ'. בר': א"ר שמעון בר חייא ובב': א"ר שמעון לר' חייא [ביל': לר' חייא רבה]. ובירושלמי פנלה פ"א ה"ד: ר' חייא רבה אמר לר' שמעון ברבי.
187 כ"ה בר'. ב' ויל': לאבוך. וזה מתאים יותר לגירסת הירושלמי ה"ל.
188 כאן המסאך קטוע ונמצא במלואו לעיל בחו"צ ב' מזמור כב ס' כ"ח.
189 בר"ק ובמכ': בולא וצ"ל: כולא. ג' מפרש את הפלא כולא: היה כובל אוחס בכבלים שלא ילכו לאבול.
190 ומי ה"ן חסר ב"חד הנוסחאות.
191 המסאך קטוע ומשובש לפנינו. ונמצא במלואו בסכ' סוף מזמור קמ"ה.

1 ג' מוחק את המלה. בימיו' אבל בר"ב ובמכ' כלפניו.

אנשים ונשים וטף כיון שבא רוד ומצאה שרופה החחיל מצטער הוא ואנשו מה אומ' לפני הכ"ה הירדוף אחרי הגרוד הזה אם אהדל² אמר לו רדוף וכן עשה הלך ומצא אותו והרגן שם ש"נ ויכם רוד מהנשף וער הצהרים³ למחרתן (ש"א ל יז) אסא לא עשה כן אמ' לפני הכ"ה רבו' על עולם אין בי כוח לרדוף אחרי מלך (הכוסים) [הכושין] מה עשה הב"ה וינוף ה' את הכושים לפני אסא (דה"ב יד יא) עמר יהושפט ואמ' לפניו רבו' על עולם אין בי כוח לרדוף אחריהם ולא לעשות עמדם מלחמה אלא נהיה אנחנו עומרים ואתה רודף אותם וכן עשה הב"ה ש"נ ובעת החילו ברנה (ותפלה)⁴ [ותהלה] נתן ה' (אויבים) [מארבים] (דה"ב כ כב) מה עשה הב"ה הליבשו אספקלריא המאירה ורואין אלו את אלו⁵ עמר חוקיה (ואמר) בשעה שבא סנחריב ואמר אין בי כוח לרדוף ולא לראות מלחמה אלא בשעה שאני ישן על מטתי אתה עושה מלחמותינו אמר הב"ה אני עושה כן אתה יושב⁶ וישן על מטתך ואני עושה מלחמה בשבילך ש"נ והיה בלילה ההוא [וגו'] ויך (ה') במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף (מ"ב יש לה) והלכו מעליהן ומכל אלו האוכלוסין מאה וחמשים ושמונה אלף כולם דוכין ואפרוכין חוץ מן אכלוסיהם ואמרו רבותי לא נשתייר מהן אלא אלו ש"נ והיה מוטות מלא רוחב⁷ ארצך עמנו [אל] [ישעיה ח ח] והמוטיה של הרנגול אחר מששים בכנפיו וכולם מיתו וכמה נשתייר מהם רב אמ' עשרה ש"נ נער יכתבם (שם ז יט) ומה נער כותבם חמשה ש"נ ונשאר בו כעוללות (נוטף) [כנקף] זית שנים עלשה גרגרין (שם ז יז) הרי חמשה נשתיירו מהן ר' תנחום אמר חשעה ש"נ ארבעה חמשה (הסעיפיה) [בסעיפיה]

2 שחי המלים אינן בפסוק (ש"א ל' ח') והסופר כתב באשגרה מפ"א כ"ב ו'. ובחחלת הפסוק צריך לתקן כאן: ארדוף (בפסוק הירדוף) כמו שהוא במקרא.
3 צ"ל: הערב, כמו שהוא בפסוק ובשאר הנוסחאות.
4 ב' ו' מוסי': והם ניגפים.
5 כ"ה גם בר"ב ובסכ'.
6 בכיו' (לפי ב') נוסף: וכסוברין בהן שהן ישראל וחורגין אלו את אלו, ונב': הליבשו פיוסריא והיו חורגין אלו את אלו. [פיוסריא, φασμάρια (צורה הקטנה מ-φάσματα) Spectra מחוות שוא, מראות סבהילות. זה הולם יפה את העניין, חזילות סנחריב נבהלו מן המחזות וסברו שבני ישראל התנפלו עליהם, והחחילו חורגים זה כזה. כרם הלשון, הלכושין קשה קצת לפי גירסא זו. ולגירסת שאר הנוסחאות: אספקלריא, σκεκλάρια עיין סכילתא יתרו, עמלק פ"ב, הוצ' הורוביץ 198 ומ"ש לעף בספ"י לכבוד קרויס, צד 14-15. ש. ל.].
7 כ"ה: אתה נלחם בעדינו.
8 יושב' ליתא בשאר הנוסחאות.
9 כ"ה בר"ב ובסכ' בשנויים. ג' מכיא נ"י משופרת: והלכו מהן כמה אוכלסין מעליהן ומכל אלו האוכלסין מאה ושמונים וחמשה אלף אבל אלו מאה ושמונים וחמשה אלף כולן דוכסים ואסרכים חוץ מן אוכלסיהן אסרו רבותינו אחר מששים באוכלסיהן היו [ואותן שנשתיירו מהם נתמלאהן] כל ארץ ישראל ש"נ והיה מוטות ונו' והמוטיה של הרנגול אחר מששים בכנפיו וכו'.
10 צריך להשלים ע"פ שאר הנוסחאות: י' כמנין עשרה ר' אלעזר אומר עשה נשתייר מהם שנאמר ונער יכתבם ומה נער כותב ו' כמנין עשרה ר' יהודה ע"י מוסיף: בר' סימון אומר וכו'.
11 ר' ד' ר' תנחום בר חייא, ב' ר' תנחום זל' חייא.

פרקים ממדרש תהלים כח"י

עג

פוריה (שם שם). ר' נחמיה¹² אומר ארבעה עשר נשתיירו ונבוכד נצר¹³ אחד מהם וכיון שהכעיסו אנשי ירושלים בקש הב'ה להעלות נבוכדנצר שיעלה ויחריב את ירושלים ולהנלות ישראל מן הארץ ש'נ (הגה) [הגני] שולח [ולקחתי את נבוכדנצר מלך בבל] עברי (ירמיה מג י) אמר ר' לוי י"ח שנים היתה בת קול מכרות לתוך ביתו של אותו רשע ואמר' עברא בישא פוק וחרוב ביחא דמארך¹⁴ לא שמעין ליה והיה מתירא לעלות שהיה יודע מה הגיע לסנחירב בן[מי] חזקיה לא היה מאמין שהב'ה מחריב את ירושלים ש'נ לא האמינו מלכי ארץ מה עשה עמר לו מקסם לידע אם להעלות אם לאו ש'נ כי עמר מלך בבל אל אם הדרך בראש (על) שני הררכים לקסום קסם (יחזקאל כא כו) שהיה זורק את החץ לשום אטוכיה או לשום צור או לשום לורקיא והיה נשבר החץ וכשהוא זורק לשום ירושלים לא נשבר והיה יודיע שהחריבה¹⁵ בידו כיון שראה אסף כן התחיל אומר לפניו רבו' של עולם מה¹⁶ היה מאמין שיכנסו שונאים לירושלים ומחריבן אותה, מקום שלא היתה היר שולטת בה הרי נכנסו . . .

12 כ"ה גם בסכ', בד': ר' תנחום (כ' ו') סוסיפ': בר חנילאי.

13 עיין לעיל פע'ו הערה 6.

14 צריך להוסיף: דבני מרך.

15 צ"ל שהיא חרבה.

16 ר': סו. ב': מי האמין.